Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 224 (9906) | 1975 чылдың сентябрь 24, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

«Союз-19»-«Аполлон» корабльдерниң кады ужудуушкунунга киришкен америк болгаш совет космонавтыларны Л. И. Брежнев хүлээп алган

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев сентябрь 22-де Кремльге «Союз—Аполлон» программазының талазы-биле улустар аразының космоска баштайгы башкартынып чоруур ужудуушкунун боттандырарынга киришкен болгаш амгы үеде Совет Эвилелинде чоруп турар америк космонавтылар Т. Стаффордту, Д. Слейтонну болгаш В. Брандыны базы ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтылары А. А. Леоновту болгаш В. Н. Кубасовту хүлээп алган.

Л. И. Брежнев америк болгаш совет космонавтыларга изиг байыр чедиргеи.

Космоска башкартынып чоруур, ийи чурттарның корабльдериниң баштайгы туттуныушкунунга алдар болдуртан турасказалыг плитаны космонавтылар Л. И. Брежневке дамчыдып бергеннер. Ол плитаны совет болгаш америк корабльдерге чедирип эккелген кезектерден космоска кады ужудуушкун үеэнде чыыл эптээн.

«Аполлон» корабльдиң командири Т. Стаффорд Л. И. Брежневке АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң хууда байырлыг чагаазын дамчыдып берген. Болдунуң талазындан Л. И. Брежнев президент Фордка байыр болгаш чаагай күзээшкиннерин дамчыдып бээрин дилээн.

Найыралдыг, чылыг беседа үеэнде Л. И. Брежнев космонавтыларга төөгүлүг шенелдеиин челиишкиниг доозулганы-биле байыр чедирип, оларның кадыкшыл байдалын, космоска ужудуушкун болгаш кады ажыл дугайында оларның бодалын сонуургаан. Совет Эвилели биле Америкамның Каттышкан Штаттарының боттандырганы улустар аразының төөгүде эң баштайгы космоска ужудуушкунунуң эртем-техниктиг улуг ужур-дузазын оозалап демдеглеп, «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдериниң экипажтарының маадырлыг чоруушта болгаш мергежилиге база ол ужудуушкунну бооп болур кылдыр кылган ийи чурттарның эртемденнериниң, тускай эртеминглериниң болгаш ажылчыннарының хөй коллективтериниң ажылын бедик үнелээн.

Кады кылган шенелдеге техниктиг чепсек-лерекселлериниң эки белеткеттингеин, ужудуушкунну хандырып турган бүгү албан черлериниң тола болгаш дүүшкек хөделишкиннерин космонавтылар демдеглээннер.

Космонавтыларның боттарының хуула улуг салыышкынны киргеин ол ужудуушкунну челиишкиниг боттандырганы совет-америк харылаалаларның эки-жээнин, бүзүрежиниң болгаш бот-боттарын биличиниң байдалының экижээнин хереченлеп турар деп, Л. И. Брежнев оон ыцай чугаалаан. Совет болгаш америк космонавтыларның кады ужудуушкунну ийи чурттарның улустарының тайбың кады ажылдажылгаже чүткүлүн көргүзүп турар болгаш оон хөгжүлдениң эрге-ажыктарынга бараан боон турар.

Беседа үеэнде космос делгемин шинчилээр болгаш шиңгээдип алыр талазы-биле совет-америк кады ажылдажылганың улам ыцай хөгжүдениниң айтырыгларын база чугаалашкан.

Беседаның түүнелиинде Л. И. Брежнев космонавтыларга оларның тайбының чаагай хереенге ажыл-чорудулгазынга улам ыцай чедиишкиниг болуруп, быжыг кадыышылды болгаш хуу аас-кежиктиг күзээн.

Беседага совет талаадан: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы Л. В. Смирнов, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизиниң хүлээлгезин күүселип турар академик В. А. Котельников, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Президиум кежигүү академик М. В. Келдыш, «Интеркосмос» чөвүлелиниң даргазы академик Б. Н. Петров, «Союз — Аполлон» телевиделдин ССРЭ-ниң техниктиг директору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүү К. Д. Бушуев, совет космонавтыларның белеткелиниң удуртукчузу, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. А. Шаталов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң АКШ кылдызының эргелекчизиниң орлакчызы В. В. Михайлов; америк талаадан: АКШ-тың аэронавтика болгаш космос делгемин шинчилээр талазы-биле национал эргелелиниде «Союз—Аполлон» программазы дээш харыысалгалыг Ч. Ли, хөй-ниити информациязының талазы-биле НАСА-ның албаның удуртукчузу Д. Доннели болгаш ССРЭ-де АКШ-тың херектериниг тур бүзүреттирген Дж. Мэтлок олар олурушканнар.

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

ТАРАА, ХЛЕБ—ҮНЕЛИГ БАЙЛАК

КУРЛАВЫРНЫ КӨВҮДЕДИР

Комбайнер, чолаачы, тараажы бүрүзүнүң кол сорулгазы колдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн чидириг чокка, өй-шаанда ажаап, савалап алыры. Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Дойбан Даваа бистиң эртиневис—тараажы чидириг чокка ажаап алырынга хамаарыштыр кончуг чугула айтырыгны көдүргенин деткип тур мен.

СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдуран бүгү улустуң күш-ажылчы эллээнче киргеш, дүжүт ажаап алыышкынында ажылдап тур мен. Чай кандаашкынныг болзажок, бистиң совхозтуң 2000 ажыг га тараазының кол пуруузу суггаттыг болганындан бо чылгы дүжүт багай эвес. Хлеб, тараажы камнаары, кайы-хамаан чок ажыглаарын болдурбазы совет кижи бүрүзүнүң чугула сорулгазы. Мен 98 га кызыл-тас участогун хүлээп алгаш, га бүрүзүнден 18 центнер дүжүт алыр дээш оон суггарылгазын чоруттум. Тараажың үүш-дүжүдү багай эвес болду. Биче-Кужур-Аксында өске-даа суггатчыларның участоктары-биле кады мээн участогумнуң тараазын тавычалай кестирген. Ам болдурып, бастырып эгелээн.

Чазын черни ажылдап кылырда черни аңдарарын экижитпишаан, үдуреднишкинни шынаржыдып, илиртээшкиниин дески болдурары чайгы суггатка дыка таарымчалыг — чер дески суггартынар. Ынчангаш тараажың үүжү чаңгыс аай болур. Ийи талазында, тараа ажаар комбайнарга база таарымчалыг. Ындыг турбуже черни чалландыр, чоогаландыр кылыр чорук дүжүтке чидиригни база болдурар. Чоокта чаа тавычалай кескен 40 ажыг га кызыл-тасты улуг чидириглиг ажааганы илерээн. Оон чылдагааны подборщиктиг комбайннарның башкарыкчыларында эвес, черни чазын чоогаландыр андарганының уржуундан болган. Ынчангаш чидириглиг ажааган черниң мажак тавычаларын хол-биле чыыр ужур таварышкан.

Чамдык автомашиналар чолаачылары, тракторлар башкарыкчылары сыпта тараажы уу чаза бастырар чорук бисте бар. Оон ангыда оруккa төгүлген хөпээн чыгыы саваңны, сигенни көре тура хөме бастырар чоруктар бар. Черле ынчаш, кааа-даа чоруурга, оруккa төгүлген саваң, сиген хөй болгулаар-дыр. Ону оруктан чайладыр, бөлүп алыр арганы бодаза чогуур. СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска кыйгырыында камналга дугайын эң чугулалап айыткан. Ону боттандырар дээш кижи бүрүзү чаңгыс болал-сеткилдиг болур ужурлуг.

Мээн сеткилим хомудадып турар чүве—тараажы болгаш хлебти черге төгер, иридер чоруктуң болдунуп турары. Суурларның болгаш Чадаана хоорайның чамдык чурттакчылары кызыл-тас, хлеб-биле хаваннарны болгаш өске-даа азырал амытаннарны чемгерер фактылар хөй. Бо талазы-биле көдээ болгаш хоорай Советтеринин күүскомнары депутаттарының, активчилериниң күжүнге даянгаш, чурттакчы чон ортузунга ажыл чорудары чугула.

Тараажы кайы-хамаан чоң чарыглаар чорукту эвээжеткеш, тараажың курлавырын көвүдедир кол сорулга. Ынчангаш мал чемнин хөйну белеткеп алыры дээш ажылдаар ужурлуг. Мээн участогумнуң га бүрүзүнден-не 12 центнерден эвээш эвес дүжүт алдынын тур. Доозукчу чылда күш-ажылчы чедиишкиниң ындыг болган.

Х. КОШКАР-ООЛ,

«Алдан-Маадыр» совхозтуң тараажызы.

СЕТКИЛГЕ ӨӨРҮНЧҮГ

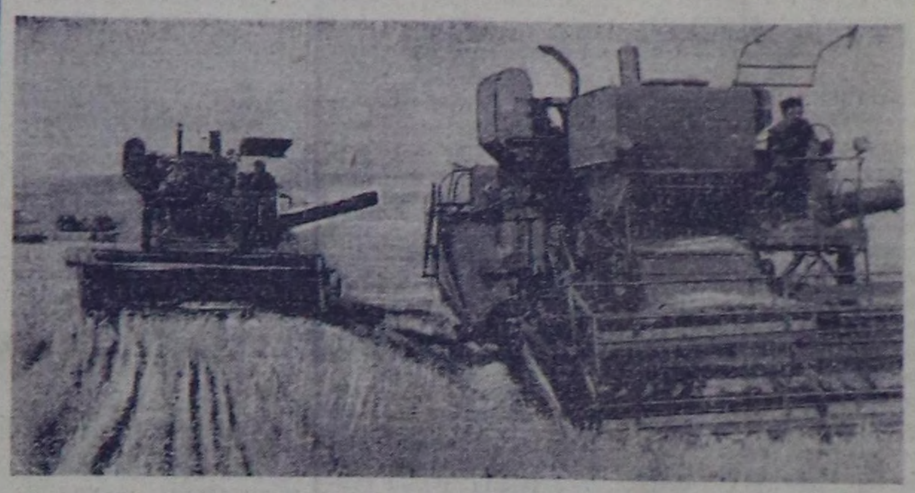

Тараа... Хлеб... Оон артык чүве бар бе? Чок. Тараа, хлеб дээрге өртээ турбас эртине ышкажыл. Ол дугайын чурттун ат-сураглыг механизатору, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры А. Гиталовтуң 1972 чылда бижээнин сактып тур мен. Ынчаарга тараажы, хлебти хумагалаар, ону үнелеп хүндүлээр дугайында айтырыгны бистин республиканың алдарлыг механизатору, Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң комбайнери Дойбан Дашьянович Давааның база катап кедүрүп турары черле кончуг шын деп бодап тур мен. Ынчангаш бо чүүлүг бижий берлим.

Бистиң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизаторлары тоску беш чылдың доозукчу чылынып дүжүдүн чидириг чок ажаап алыры-биле бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Бо чайын каан болган ужурунда, тараажың дүжүдү хиреліг. Бистиң бригадавыс гектардан ортумаа-биле үш центнер дүжүттү ап турар. Эвээш-биче-даа бол, шолден үнген тараажы чаңгыс мажакдаа арттырбайн ажаап алырын механизаторлар хүлээнген бис. Сөзүвүске ээ болуп тур бис. «Ажалган черинерде тараа артып калган» деп бисти кымдаа чемелеведи. Чүге дээрге комбайнер бүрүзү тараажың чидириин шуут болдурбайн келген. Ажаап алган шолдеривис шынап-ла арыг-тас. Өске ажыл-агыйларның механизаторлары база-ла ынчаар ажаап ап турар дээрзинге ынаныр мен.

Мен бодум дүжүт ажаап алыышкыны эгелээрде 290 гектар черниң тараазын кестирер азы 115 тонна тараажы бастырар деп хүлээнгеи мен. Ам херек кырында 400 гектар хире черниң тараазын кестиргеш, 160 тонна ажыг тараажы бастырдым. Бисте алган хүлээлгезин күүседипкен азы күүседир четкен комбайнерлер хөй. Ажыл шалыпкын дээрзи оон тодаргай-дыр.

Хлебке хамаарыштыр алырга, ону бистиң бригадада шынап-ла хүндүлеп, хумагалап турар. Ону кайы хамаан чок октап, төтчегленп турар кижи чок. А суур чурттакчыларында хлебти үнелиг эртине кылдыр бодавас, хаванга, инекке, ытка берип турар кижилер эвээш эвес болгай. Көдээ Советтин шугуму-биле хынаалда чоруткаш, хлеб-биле мал-маган чемгерин турар ындыг кижилерни илередип, чогуур хемчегни алыры чугула деп бодаар мен. Хлебти хумагалаар, ол чемни хүндүлээр дугайында айтырыгны хандыр чугаалажып көөру, ону хүндүлээриниге улуг-даа, биче-даа бүгү кижилерни чаңчыктырары шынап-ла эргежок чугула.

К. ДЕКПИР,
комбайнер.

ЧУРУКТА: комбайнер Куулар Декпир; № 5 бригаданың шолдеринде комбайннарның дүжүт ажаап турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

КАМНЫГ АЖЫГЛААР

Повар кижи болгаш, чаагай дүжүттү тарып, өстүрүп, оон салым-чолун шиитпирлеп турар тараажылар-биле чазын, күзүн бо-ла кады ажылдай бээр мен.

Тараажы ажаап өстүреринге ажок хөй күжениишкин үнер, улуг ажыл негеттинер боорлур.

«Тараа, хлеб —үнелиг эртине» деп, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Д. Давааның чагаазынга бүрүн каттыжар мен. Оон «Шын» солунга бижээн ажык чагаазын кичээнгейлиг помчуп танышкаш, чүүдүгүзүнүп деткип тур мен.

Ам бо хүннерде «Бүрен» совхозтуң № 1 хову турлаанда поварлап ажылдап тур мен. Биске хлебти суур төвүнден сөөртүп эккеп турар. Чамдык таварылгаларда хлебти өртөндир быжырып турар, оон карты кара хее, чемге ажыглаар аргажок хуюкталып калган болгулаар.

Бистиң бригаданың ажылышчилери хлеб, тараага камныг улус, олар оон үнезин эки билир. Ынчалза-даа хлеб кескиндиинин херексевес, оон тогланчызын чемненген соонда стол кырынга арттырын кааптар ийи-чаңгыс таварылгалар база тургулаар-дыр. Ынчангаш мен кажан чем үлеп тургаш, хлебке камныг болурун үргүлчү сагыдырып турар мен.

Чаңгыс борбак тараа, чаржынчыг бичии тогланчы хлеб безин амыдыралдың үндезини болганда, ону кадагалап, хумагалаары шуптувустуң хүлээлгевис болур. Ынчангаш азыычем-даа үезинде, ажаап алыышкын-даа хүннериниде үнелиг эртине—хлеб, тараажы тоглатпаал.

П. ГОНЧАРОВА,
повар.

Хүлээлгелер күүсеттинген

«СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг өткүүр дээш социалистиг чарыш дугайында» СЭКП Төп Комитединин докладын Бай-Тайга районнуң ажыл-ишчилери танышкаш, улуг сеткил ханыышкын-биле хүлээп алган.

Колхоз, совхозтарга, бүдүрүлге черлериниге докладлы танышкаш, белиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Районнуң чамдык ажылагыйлары болгаш бүдүрүлге черлери күрүне мурнунга планныг даалгаларын күүседирин хүргеледип, ажыллың организастыын экижиткен.

«Бай-Тал» совхоз (директору С. С. Байыс-оол, партком секретары Д. С. Чыгым) күрүнеге дүк садар планын 103,3 хуу, а мал чемин белеткээринин планын 100,1 хуу күүсеткен. Амгы үеде 3 тонна дүктү немей садар, 400 тонна мал чемин немей белеткээр дээш бедиткен хүлээлгезин күүседир дээш совхозтуң ажыл-ишчилери күжениишкиниг ажылдап турарлар.

Районнуң коммунал ажылагый чери (начальниги О. С. Хомус-оол) сес айларның планын 136 хуу күүсеткен. Коллективте кижи бүрүзү тодаргай хүлээлгелиг, социалистиг чарыштын организациязын экижиткен.

Суттарылга ажыл-агый эргелери (начальниги С. Ч. Хертек) 1975 чылда колхоз, совхозтарга 20 мун рубль түнге 75,5 мун кубометр каналларны септеп кылыр турган, 22.580 рубль түнге 100 мун кубометр ажыллы кылып, чыл планын 112 хуу күүсеткен. Ам ук коллектив 1976 чылдың үлүгүне ажылдап турар.

Б. БАРБА.

К. Г. ПЕТРОВКА СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Массалыг социалистиг чарышты хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяазы, хөмүр-даш үлетпүрүнге ажылдың мурнакчы аргазын нептередир талазы-биле хөй чылдар иштинде ажыл-чорудулгазы дээш база Стаханов шимчээшкининиң дөртен чыл ою-биле холбаштыр эш Константин Григорьевич **Петровту Ленин** орден-биле база **«Кадыыр болгаш Маска»** алдын медаль-биле шаңнавышаан, **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1975 чылдың сентябрь 22.

М. В. ГНАТЕНКОГА СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Массалыг социалистиг чарышты хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяазы, чигир свеклазының бедик дүжүдүн алганы, көдээ ажыл-агыйга ажылдың мурнакчы аргаларын нептередир талазы-биле хөй чылдар иштинде ажыл-чорудулгазы дээш база Стаханов шимчээшкининиң дөртен чыл ою-биле холбаштыр эш Мария Васильевна **Гнатенкону Ленин** орден-биле база **«Кадыыр болгаш Маска»** алдын медаль-биле шаңнавышаан, **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1975 чылдың сентябрь 22.

СТАХАНОВ ШИМЧЭЭШКИНИНИҢ 40 ЧЫЛ ОЮНГА ХОЛБАШТЫРГАН БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЭРТЕМ-ПРАКТИКА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ

Стаханов шимчээшкининиң 40 чыл оюнга холбаштырган Бүгү-эвилел эртем-практиктиг конференциянның киржикчилеринге — баштайгы беш чыл планнарының чылдарында күш-ажылчы маадырлыг чоруктуң үлегерин көргүскен хоочунар-стахановчуларга, бүдүрүлгениң бүгү мурнакчыларынга, бүгү улусчу социалистиг чарыштың бажында чоруп турар бистиң хүнеривистиң чаартыкчыларынга изиг байырны чедирип тур мен.

Стаханов шимчээшкини —совет кижилериниң чогаадыкчы дидиминиң болгаш маадырлыг күш-ажылының чайынаанчак илерээшкиннериниң бирээзи болур. Ол шимчээшкиниң эгелекчилериниң — Алексей Стахановтуң, Никита Изотовтуң, Константин Петровтуң, Александр Бусыгининиң, Макар Мазайның, Иван Гудовтуң, Петр Кривоностуң, Николай Сметанининиң, Евдокия болгаш Мария Виноградоваларның, Константин Борининиң, Паша Ангелинаның, Мария Демченкоонуң, Прасковья Ковардактың, Мария Гнатенкоонуң болгаш өске-даа хөй-хөй чаартыкчыларының аттары социалистиг чарыштың чыл бижилгезинге, бистиң чурттуң төөгүзүнге дүрүм өзүгаар бижиттинип киргеи.

Чаа иштилелде тургузарының көдүрүүшкүү-биле төрүттүнген коммунистиг субботниктериниң болгаш шалыпчы чоруктуң шуут уламылакчызы болбушаан, стаханов шимчээшкини болза чонуң күш-ажылга ынакшылдыында, аргаларында болгаш талантызында бар кайгамчык улуг боттуг аргаларын ажыктаан. Ында социалистиг чарышты организастаарының ужур-дузазының болган принциптериниң дугайында ленинчи идеялар сиңгип киргеи. Ол шимчээшкин политиктиг, экономиктиг болгаш социал чаартылгаларның күүлүг быразы болуп, баштайгы беш чыл планнарын күүседиринге, Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгеин хандырарынга, дайынга үрелген улус аажыл-агыйын катап тургузарының талазы-биле сорулгаларны шиитпирлээринге, «социалистиг иштилеелдиң улам ыцай хөгжүүрүнге чугула рольду ойнаан.

Стахановчу чаңчылдарының салдары-биле амгы үеде социалистиг чарыш, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле коорду дээш шимчээшкин хогжүп турар. Стаханов шимчээшкининиң бистиң хүнеривистиг социалистиг чарыжы-биле салгалдының муң-муң чижектерин амыдырал көргүзүп турар. Массаларның чогаадыкчы чоруу күш-ажылчы чарышты үргүлчү байдыдып, оон хевирлерин болгаш утказын сайзырандайжыдып турар. Ажылчын эстафеталар, уткуштур планнар, холбашкан бүдүрүлгелериниң массалыг керээлери, эртемниң болгаш бүдүрүлгениң ажылдакчыларының дем каттыштырылгазы, бригадаларның бот-орулга-чарылгалыы, күш-ажылдың бүдүрүкчүүн белдиринин хуу планнары, камналганың хуу саны, дагдыныкчы чорук —бо бүгү сөөлгү чылдарда тоску беш чылдың чаартыкчыларының инициативазының болгаш эгелекчи саналының берген чүүлдери ол-дур.

Бо чылын СЭКП-ниң XXV съездизинге белеткел-биле холбаштыр, чарыш чазы-биле калбарган. Миллион-миллион ажылчы чонар съезд мурнунуң шалыпчы эллээнге киржип, тоску беш чылдың оонаалдаларын хуусаа бетинде дозар дээш кызымак демселди чорудуп турарлар.

Конференцияның киржикчилеринге, бүгү хоочун стахановчуларга, алдарлыг чаңчылдарның хөй миллионнуг отрядынга күш-ажылга, хөй-ниитиниң херектериге, ажылчын салгалды кижизидериге чаа чедиишкиннерин, хууда улуг аас-кежиктиг күзедим.

Л. БРЕЖНЕВ,

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары.

Н. С. СМЕТАНИНГЕ СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Массалыг социалистиг чарышты хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяазы, чиих үлетпүрге ажылдың мурнакчы аргаларын нептередир талазы-биле хөй чылдар иштинде ажыл-чорудулгазы дээш база Стаханов шимчээшкининиң дөртен чыл ою-биле холбаштыр эш Николай Степанович **Сметанинни Ленин** орден-биле база **«Кадыыр болгаш Маска»** алдын медаль-биле шаңнавышаан, **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1975 чылдың сентябрь 22.

А. Х. БУСЫГИНГЕ СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Массалыг социалистиг чарышты хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяазы, автомобиль үлетпүрүнге ажылдың чаа мурнакчы аргаларын нептередир талазы-биле хөй чылдар иштинде ажыл-чорудулгазы дээш база Стаханов шимчээшкининиң дөртен чыл ою-биле холбаштыр эш Александр Харитонович **Бусыгинни Ленин** орден-биле база **«Кадыыр болгаш Маска»** алдын медаль-биле шаңнавышаан, **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1975 чылдың сентябрь 22.

П. И. КОВАРДАКТА СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Массалыг социалистиг чарышты хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяазы, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алганы дээш база көдээ ажыл-агыйга ажылдың мурнакчы аргаларын нептередир талазы-биле хөй чылдар иштинде ажыл-чорудулгазы дээш база Стаханов шимчээшкининиң дөртен чыл ою-биле холбаштыр эш Прасковья Ивановна **Ковардакты Ленин** орден-биле база **«Кадыыр болгаш Маска»** алдын медаль-биле шаңнавышаан, **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1975 чылдың сентябрь 22.

И. И. ГУДОВКА СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Массалыг социалистиг чарышты хөгжүдеринге улуг ачы-хавыяазы, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алганы дээш база станок тудуунуң болгаш херекселдер үлетпүрүнге ажылдың мурнакчы аргаларын нептередир талазы-биле хөй чылдар иштинде ажыл-чорудулгазы дээш база Стаханов шимчээшкининиң дөртен чыл ою-биле холбаштыр эш Иван Иванович **Гудовту Ленин** орден-биле база **«Кадыыр болгаш Маска»** алдын медаль-биле шаңнавышаан, **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1975 чылдың сентябрь 22.

Партийжи амыдырал

ДЕМНИГДЕ—КҮШТҮГ

Бир эвес партбөлүк бөдунуң мурнунга салдынган сорулганы бедик харыысалга-биле медереп билип, өзүлүг инициативалыг ажылдаар бөлза, бодунуң коллективин сырый иттыштырган дайынчы өзек, ында бүгү ажыл-херектиң организакчызы болгаш башкарыкчызы болуп шыдаар. Бистиң республиканың партия организацияларында ындыг партбөлүктер эвээш эвес. Моон адаанда бир партия бөлүүнүң ажылының дуржулгазын парлаан.

* * *

Чоон-Хемчик районда СЭКП-нин XXII съездизи аттыг совхозтун Дөргүн сут-бараан фермазы коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп хүндүлүг атты алаан каш чылдар дургузунда быжыг тудуп келген. Ук коллективтиң ол атка төлептинин ферманың күш-ажылчы тиилелгези база катап бадыткаан.

Бо сут-бараан фермазы тоску беш чылда 2440 тонна сут бүдүрер планын доозукчу чылдың сентябрь 1-ге чедир 2674 тонна кылдыр азы 109,5 хуу күүсеткен. 234 тонна суттуг беш чыл планындан ажыр бүдүргеин ол! Оны күүнеге садарының планы база күүсеттинген. Коллективтиң ишчилери ам оңгу беш чылдың үлүүнде ажылдан турар.

Чедиишкинниң үндезини чүдел? Маная организакчы болгаш башкарыкчы кол күш ында партбөлүк болганы чугаажок. Анаа оон авангардчы, кижизидикчи болгаш организакчы ролюнуң ачызы планыг онаалдаларны хуусаадан эрте күүседиринге улуг идигни берген.

Дөргүн сут-бараан фермазының партбөлүүнде беш коммунист бактаан турар. Оларның шуптузу бүдүүлгеде хаара туттунган, партийжи даалгалыг, алган даалгазындаа, хүлөөнген ажылын-даа ак сеткилдиг күүседип турар. Партбөлүктү Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи Дуктуг Донен-ооловна Ондар билдилиг удуртуп келген. Ол болунуң үлегерин коммунистерге болгаш өскеда өөрүнге көргүзүп, сут бүдүрер талазы-биле хуудаа беш чыл планын бо чылдың август бирге чедир күүседипкеп.

Ферманың партбөлүү коллектив кежигүннерин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче багай авес мөбилизастап келген. Ол соруулга-биле үүгле бо чылдың эрткен айларында бизин фермада ивектиң уклаазын экижидер дугайында, мал чеминиң белеткелинге коллектив кежигүннериниң киржилгезиниң дугайында, комсомолчуларының болгаш аныяктарның бүдүүлгеге киржилгезиниң дугайында, ферманың арыг-шеверинин дугайында болгаш оон-даа өске айтырыгларны партбөлүктүң хуралдарында чугаалажып көргүлөөн. Хуралдарның шиитпирлериниң күүседдезин үргүлчү хынап, оон ылап-ла күүсеттинген турарын чедип ап турар.

Планыг онаалдаларны күүсетпейн турар, күш-ажылдың сагыыга-чүрүмүн хажыдар ийикпе азы хөй-ниитиниң корум-чүрүмүн үрээр коммунист партбөлүкте чок.

Олар шупту коллективтиң кежигүннеринге үлегер-чижек болбушаан, четпестерни илередиринге болгаш чайладырына идепкейлиг киржип турарлар. Бичин-даа четпестер коммунистериң хайгаралындан чайлавас, оларга хамаарыштыр ыяап-ла кандыг-бир хемчеглер алдынган турар.

Коммунизм түргүзукчузунуң моральдыг кодекизиниң принциптерин сагыыры — ферманың бүгү ажылчыларының чанчылы апарган. Ында бодунуң мергежилин, политбилиин болгаш черле-ниити культурлуг деңнелин бедитпейн турар кижи чок, олар өөредилгениң кайы-бир хевиринде ыяап-ла хаара туттунган турар. Ажылчын аныяктарның кежээки школазының оңгу класына безин беш саанчы өөренир, өскелери партия болгаш комсомол чыдыышкынының школаларына, зооветөөредилге бөлүмнеринге хаара туттунар.

Ферманың коммунистери аныяк салгалга боттарының мергежилин дамчыдып бөөр талазы-биле шудургу ажылдарны кылган. Ооллардың болгаш кыстарның ажылдаарына, чүрттаарына болгаш хостуг шактарны чөп ажыглаарына таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Ам ферма хире-шаа-биле механизастаттынган, кызыл-булун чараштыр деріттинген, ферма девискээри арыг-силиг. Мындыг хемчеглерни алганының түүнелинде ажылчынарының деп кезии аныяктар апарган.

Лиза Монгуш, Куулар Сендин, Кара-Сал Долума ышкаш мурнакчы аныяктар хөй. Долума өртүмек школаны доозкаш-ла маная саанчылап өгелөөн. Ам мурнакчы саанчы, фермада комсомол болүүнүн удуртукчузу апарган. Оон дунмазы Таня эрткен өөредилге чылында оңгу классты доозкаш, база-ла саанчылай берген. Таняның чангыс классчызы Саша Сат—быыал ажаакчызы. Аныяктарны мынчаар кижизидериңге Моңгуш Алдын-кыс, Ондар Дуктуг ышкаш дагдыныкчы коммунистерниң ролю улуг болган.

Коммунистиг күш-ажылдың бо коллективинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринге идиг болган чүүл—социалистиг чарыышты чогумчалыг организастааны. Партбөлүк бо ажылче кичөөнгейни бичии-даа копкатпаан, социалистиг чарыштың бүгү негелделерин бүрүн күүседирин чедип ап келген. Чедиишкинчер болгаш четпестер хана парлалгазына чыыттынып турган. Лозуңнар, плакаттар, көргүзүүлер ажылчынарның хей-ааның көдүрүп турар.

Дөргүн сут-бараан фермазында партбөлүк — Чоон-Хемчик районда дөөре ажылдыгларның бирээзи. Ферманың чедиишкинниг болуп турар ужуру-даа ында. Эрткен чылын ферма СЭКП Тыва өбкомунун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ өбкомунун диплому-биле шаңнаткан. А бо чылдың бирги чартыында ук коллектив ВЛКСМ Тыва өбкомунун, СЭКП райкомунун болгаш райкүүскомнун база ВЛКСМ райкомунуң шилчинар Кызыл туктарын бодунуң күш-ажылы-биле чаалап алган. Ферманың кызыл-булуну ВЦСПС-тин Хүндүлел бижиги-биле шаңнаткан. Кызыл-булуннарның Бүгү-эвилел көрүлдезинге оон чедиишкини ол.

Ферма коллективинин кежигүннери хөй эвес, үжен хире кижи. Ынчалза-даа аңаа ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутады, СЭКП Тыва өбкомунун кежигүнү Моңгуш Алдын-кыс, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи Ондар Дуктуг, ВЛКСМ Тыва өбкомунун кежигүнү Кара-Сал Долума болгаш оон-даа өске мурнакчылар кижизидиишкинни болгаш күш-ажылчы дадыгышкынны маная алганнар.

Партбөлүк чедиишкинни часкаан чедип албаан, аңаа улуг дузаны совхозтун парткому, СЭКП райкому чедирген. Черле ынчаш оон чон-биле, өске коллективтер-биле харылдаазы улуг. Хайыракан сес чыл школазының башкылары болгаш өөреникчилери безин мал чемин белеткәәринден өгелөөн кызыл-булун деріринге чедир дузаны көргүзүп турар.

Тоску беш чыл болгаш доозукчу чыл доостур чыгаан. Партбөлүк ам ферманың коллективин арткан үеде хөй сутту бүдүреринче, кыштаглаашкынга эки белеткениринче мобилизастап турар. Үүге дөөрге олар чедиишкинге оожургавастар.

К. ХОМУШКУ,
СЭКП өбкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизинин инструктору.

Улам эки түүнелдиг болур

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда хойжу Дан-оол Аракчаевич Дараа тоску беш чылдың доозукчу чылында идепкейлиг ажылдаан турар. Ол ирттер кадарын азыраап, улуг чедиишкинни чедип алган—оларның ортумак дензизин баш бүрүзүнге өнааштыр 42 килограмм чедирер планныг турда, ону хойжу 48 килограмм кылдыр чедип алган.

Сөөлгү үеде ол семиртири-биле чаа белүк ирттерин хүлөөп алган болгаш ол ажылга моон мурнундаазынан улам бедик көргүзүүлерни чедип алырын хүлөөнген.

— Бистиң партиявыстың ам болур XXV съездизинге уткуштур чаа социалистиг хүлөөлгелерни эш-өөрүм ап турар бо хүннерде улам кызымак ажылдап, Төрөөн чүртүмнүн мурнунга улам үре-түннелдиг бараан болур дөөш бүгү-ле бар аргаларны ажылдап, мурнакчы хойжуларының дуржулгазындан өөренип тургаш, улам көдүрлүүшкүнүг ажылдаар мен—деп, ол чугаалап турар.

Ол мурнакчы хойжу берген сөзүнге ыынчы бооп, улам чедиишкиниг ажылдаар дөөрзинге оон эш-өөрү-даа, тускай эртемниглер-даа долу бүзүрелдиглер.

ЧУРУКТА: Д. А. Дараа.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

ЧОНУНГА БАРААЛГАЛ

Кандыг-даа ажылдың чедиишкини оңу харылал турар кижилерден, организакчы ажылдан чугула хамааржыр. Алдан-Маадыр суурнуң чурттакчылары О. С. Маадыр-оолду бо-ла мактаан тургулаар. Чонунга ак сеткилдиг бараан болуру ажылдакчы бүрүзүнүң хүлөөлгези болгаш аная алдар дөөрзин Ондар Саспыкович үнелөөр.

1956 чыл. Кызылга киномеханиктиң тур курузун чедиишкиниг доозкаш, өзүн төрүттүнген чери — Алдан-Маадырга кээп ажылдап эгелөөн үеси ол. Теоретиктиг билигни практикага ыын холбавышаан, чонга, активке даянгаш, партия, профэвилел организацияларының удуртулгазы-биле ам барык чөөрби чыл дургузунда мактадып келген. «ССРЭ-ниң кинематографистериң тергиини» деп хөрек демдөө-биле ону шаңнаны таварылга эвес. Ол ам бирги категорияның киномеханиги.

Совет кижилерни культурлуг чанчылга, эстетиктиг кижизидилгеге өөредириниң, күш-ажылга хандыкшыдарының, Төрөөн чүртүнга бердинген патриотчу болдуларының база бир хевири кино болур. Оон политиктиг улуг ужур-дузазын билбишаан, үндүрер кинолары үениң байдалынга хамаарыштыр шилириринче, оон көрүлдезинге калбак массаны хаара туларынче кол кичөөнгейни углан келген.

Ажылга бот-харыысалганын болгаш мергежилдин түүнелинде кино үндүреринин база өрулга талазы-биле бердинген онаалда чыл бүрү ажыр күүсеттинин келген. Чижээ, эрткен чылгы планны ниитизи-биле 150 хуу, а бо чылдың баштайгы чартыының онаалдазын 200 хуу күүсеткеш, Чоон-Хемчик районда кино четкилериниң аразында чарышка тиилекчи болган.

Коммунист О. С. Маадыр-оолдун хей-ниитичи, чонунга эвилел мөзү-шынарын база демдеглөөр. Агитатор талазы-биле харылал турары участоктун чурттакчылары Ондар Саспыковичини үзенчиг аалчы кылдыр үнелеп турар.

О. БОРАШ.

Болуушкуннуң бүдүүзүнде

БАМ-НЫҢ ЧӨӨН ЭЖИИ

Магистральдың Оожум океанче чоон эжин — Амурну кежир көвүрүгүн төрүттүнген хүнү БАМ-ның тоогу демдеглелинге эң чайыннаачак арынарның бирээзи бооп кирер.

Ийи эрик кан «хужактажыышкында» тутчу берген. Оң талакызы кадыр чалкынарлыг, солагай талакызы немдик, бүгү боду хадын дөргүнээнин күскү шокар оңу-биле шыптыган. Чоон эриктиң делгем оргулаажын сураглыг 1932 чылдың майда комсомолчулар аныяк назынның хүнээрек хоорайын тударына шилип алган.

Амурну Комсомольск чанындан арта база берген көвүрүг —Ыраккы Чоон чүктүң улуг хемнинде ийиги көвүрүг. 1916 чылда туттунган бирги Хабаров көвүрүүн ол үеде «Амурнуң хуулгаазыны» деп адап турган. Оон үзүн дурту 1417 метр. Комсомольскинин оон бир километр кыска.

Чаа көвүрүг тударына Амурнуң эң-не кызылай бергени чалымныг кызааны шилип алган. Шаанда болза ол шапкын саарыта тудуг эгелөөрин кым-даа дидимнеемес турган ийик. Хем агымының дүргеен секундада беш метр, азы бирги көвүрүг алгандаазындан беш катап дүргеп, тереңи — ийи катап ажыг. Суг улгадыр үеде мацаа тереңи 10 метр ажа бөөр.

Комсомольскинин көвүрүүн мурнунда турул көрбөөн, долгандыр үш метр демир-бетон адагаш-хавыктарда быжыы-биле салган. Оларны тудуш чалымче «эрттирер» дээш тускай эртемниглер реактив-турбиналыг орумнээшкинниң онзагай машиназын тургускан. Инженер талазы-биле оңу ынчаар шиитпирлээни — көвүрүг тудуушкунунуң делегей практиказында эң баштайгызы болган.

Амурну кежир Комсомольск чанында көвүрүгүн ажыктаны Комсомольскинин үлетүр белдириниң машина тудуушкун, целлюлоза-саазын болгаш олово-руда адырларының хогжүлдезинге күчүлүг идигни бөөр. Чижээ, БАМ зоназында тудуп турар Амгуньскинин ышкаш ындыг ыяш үлетүр комплекстерин тударын Комсомольск девискээринге ыяш белеткээрин үш катап улгаттырар арганы бөөр. Комсомольскинин таварлыр океанче баар орук муң километр кызырлыр. Сахалинниң, Камчатканың, Колыманың эриктеринге чүктерни дүргеп чедирер апаарга, чуртка хей түүгүт акта-хөреңги камнаттынар.

Амгы чүс чыл магистралының чыл демдеглелинге Амурну онзагай арга-биле кежериниң тургузукчуларының аттары база бижиттинер. Оларның аразында көвүрүг тудар № 26 отрядтың начальниги Н. Д. Сентюриниң, кол инженери Е. Д. Коростылевтуң, чөр уттекчилериниң бригадири Б. Г. Курбатовтуң, монтажчылар бригадири Н. П. Шабановтуң болгаш өскелериндаа аттарын кирери чугаажок.

Амурну кежир көвүрүг баштай айыткан хуусаазындан үш ай эрте ажыглалче кирген. Ол болза ук көвүрүгүнүң чүс-чүс, муп-муп тудугжуларының өнтүзиазминиң, сыныш чок тура-соруунуң ачызында болдунар аргалыг болган. Ол болза көвүрүг тудугжуларының СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы белээ-дир.

М. ХАНУК,
(СЭТА-ның корр.).
Амурда Комсомольск.

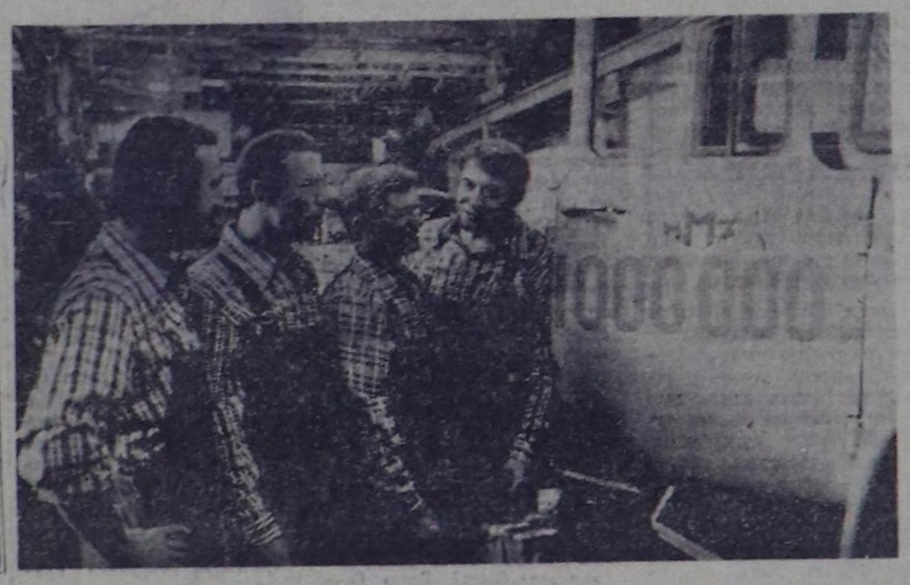

Онаалгадан ийи катап ажыр

БЕЛОРУС ССР. Беш чылдың эгезинден бөөр Могилевтиң Куйбышев аттыг кылымал волокно заводунуң мурнакчы аргычылары Р. И. Савицкая болгаш З. В. Бондаренко олар кижи бүрүзү-ле барык 750 тонна торгуну бүдүрүп үндүрген. Ол болза беш чылда төлевилеттингениден ийи катап хей.

Байлак дуржулга, бедик мергежил, ажыл шагын чөптүг ажыглаары ол үениң иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн барык ийи катап бедидер арганы берген. Аргылда машиналарының бедиткен зоназынга ажылдаарының эгелекчилери бооп үнгеш, олар чеди станоктарга ажылдап эгелөөнер, а ам оларның кайызы-даа—16 станоктарда ажылдап турарлар.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка киришкеш, оон ажыттынар хүнүнге чедир амдаа бир чылдың онаалдазын күүседир деп хүлөөлгени коммунистер Р. И. Савицкая болгаш З. В. Бондаренко алганнар.

ЧУРУКТА: Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнерниң эдилекчизи Р. И. Савицкая (солагай талазында) болгаш Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи, БССР-ниң Дээди Совединин депутады З. В. Бондаренко.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Партийжи болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга

ӨӨРЕДИЛГЕ ПЛАННАРЫ, ПРОГРАММАЛАРЫ

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң чылы удавас эгелөөр. Ынчангаш партия чырыдыышкынының системазынга база экономиканы өөренип турар школаларга, семинарларга хереглөөр өөредилге программаларын болгаш материалдарын дыннакчыларга, пропагандистерге ажыглаары-биле «Шын» ей-ийлеп парлаар. Моон адаанда эге политшколаларга хереглеттинер «СЭКП-ниң иштики болгаш даштыны политиказының айтырыглары» деп курстуң тематиказын парладывыс.

СЭКП-НИҢ ИШТИКИ БОЛГАШ ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКАЗЫ

Бо бөлүкке хамаарышкан айтырыгларны дерт темага чарган. Тема бүрүзүн 8 шак дургузунда өөренири көрдүгеен. Сөөлгү ийи шакты түүнел кичөөл кылдыр эрттирер. Ынчангаш эге политшколаларга бо курс үжен шактыг кылдыр эртер.

БИРГИ ТЕМА. Экономикаургузуушкунунуң чугула айтырыглары.

Партияның экономика политиказы болгаш совет ниитилелдиң хөгжүлдезинге оон ролю. СЭКП— партияның XXIV съездизиниң экономика программазы болгаш тоску беш чылды күүседири дээш демиселдиң организатору. Социал-экономиктиг сорулгаларны тодаргайлаар болгаш ону күүседиринче ажылчы чонарны организастаар талазы-биле партияның ажыл-чорудулгазы. СЭКП ТК-ның декабрь Пленуму (1964 чыл) совет экономиканы хөгжүдериниң, эртем-техниктиг зешилгеен дүргедириниң, ажыл-агыйны башкарарының механизмнерин сайзырангайжыдарының сорулгаларының дугайында.

Совет экономиканың шапкын хөгжүлдези. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге дөрт чылларның дургузунда чедип алдынган чедиишкиннер —партияның удуртулгазы-биле совет улустуң кызымаккай күш-ажылының үре-түүнели болгаш социалистиг тургузуунуң артык күштүүнүң тодаргай бадыткалы.

Көдээ ажыл-агыйны экономиканың бедик хөгжүлделиг адыры болдурар дээш СЭКП-ниң демисели. Амгы үе-чадада партияның эграр политиказын ажылдап кылырына СЭКП ТК-ның март Пленумунун (1965 чыл) төөгүлүг ужур-дузазы. РСФСР-ниң кара эвес хөрүнүүг зоназының моон сонгаргы хөгжүлдезиниң талазы-биле партияның ажылдап кылган хемчеглери. Көдээ ажыл-агыйны интенсификастаарының болгаш ону индустриалдыг байдалче шилчиириниң оруктары. Көдээ ажыл-агыйны моон сонгаар үлам механизастаарының, химизастаарының болгаш черни мелиорастаарының чугулазы.

Чоннуң амыдыралының деңнелин бедидери — партияның экономика политиказының кол угланышкыны. Тоску беш чылдың чылдарында чоннуң чазагай чоруун болгаш культуразын бедидер программаны Коммунистиг партияның, Совет күрүнеңиң чайгылыш чок боттандырып турары.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидип, оон шынарын экижидери — экономиканы хөгжүдериниң болгаш совет кижилериниң амыдыралын экижидериниң кол үндезини.

1975 чыл—доозукчу чыл. Беш чылдың доозукчу чылының улус ажыл-агый планнарын күүседириниң болгаш ажыр күүседириниң аргалары. Социалистиг чарышты болгаш ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейин хөгжүдер талазы-биле партияның ажылы. Тоску беш чылды чедиишкиниг доозар дээш налбарган чарыштың кол угланышкынары. Ажылчы чоннарның патриоттуг эгелөөшкиннери, мурнакчы дуржулганы нептередирин партияның деткип турары. Бүдүүлгелериң уткуштур планнары, ажылдың шынар талазын экижидериңе оларның ролю.

Тоску беш чылды чедиишкиниг күүседири, партияның XXV съездизинге төлептиг ужуражыры — коммунист болгаш ажылчы чон бүрүзүнүң хүдөөлгези.

ИЙИГИ ТЕМА. Совет ниитилелдиң социал-политиктиг хөгжүлдезиниң айтырыглары.

Совет ниитилелдиң политиктиг организациязының хөгжүлдезиниң айтырыглары.

Ниитилелдиң политиктиг организациязы деп чүл. Социалистиг демократияны моон ыцай улам хөгжүдери— Совет күрүнеңи быжыглаарының болгаш ниитилелдиң политиктиг организациязын сайзырангайжыдарының кол угланышкыны. Күрүне херектерин, ажылагый болгаш культура тургузуушкунун эргелеп башкарырына ажылчы чоннарның киржилгезиниң калбарын ғурары. Ажылчы ацгы — социалистиг ниитилелдиң баштакы күжү.

СЭКП — совет ниитилел-политиктиг системаның үндезини. Партияның XXIV съездизиниң ажылдап кылганы социал-политиктиг сорулгаларны боттандырар талазы-биле партияның ажыл-зорудулгазы. Күрүне болгаш хей-ниити организацияларына партийжи удуртулганың методтарын; хевирлерин сайзырангайжыдары.

Совет ниитилелдиң амгы үе-чадада хөгжүлдезинге партияның ролюнун өзүн турары. Доозукчу чылдың сорулгаларын боттандырарына коммунистерниң авангардчы ролюн бедидер, болунун хүрээлениң составын экижидер дугайында партияның сагыш салышкыны.

Ажылчы чоннар депутатларының Советтери — социалистиг улусчу эрге-чагырганын политиктиг үндезини. Ажылчы чоннарны күрүне херектерине идепкейлиг кириштиреринге, ниитилелди болгаш күрүнеңи эргелеп башкарарынга кириштиреринге Советтериниң ролюн бедидериниң ужур-дузазы. Социалистиг хоойлу-дүрүмү, корум-чүрүмү быжыглаары, улусчу контрольду күштелдиреři — улусчу эрге-чагырганы чайгылыш чок боттандырарының чугула факторлары.

Профэвилелдер болгаш комсомол — чүрттүг хей-ниити болгаш политиктиг амыдыралының идепкейлиг киржикчилери. Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга профэвилелдерниң XV, комсомолдуң XVII съездилериниң ужур-дузазы.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ КОММУНИСТИГ КИЖИЗИДИЛГЕЗИНИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫ

XXIV съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр партия организацияларының идей-кижизидилгелиг ажылының кол угланышкынары. Тоску беш чылдың сорулгаларын күүседиринге идеология ажылының ролюн бедидериниң, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин күштелдиреринің талазы-биле партияның ажыл-зорудулгазы. Марксизм-ленинизмниң идеяларына кижизидери — бүгү идеология ажылының кол өзүү. Буржуаз идеологии-биле демиселди күштелдиреринің чугулазы. Коммунист — партияның идейлиг дайынчызы.

Патриоттуг болгаш интернационалчы кижизидилге. Совет кижиниң ниити национал-чы чоргааралы. Ала-чүрттүң Улуг дайынынга совет улустуң мөзүдрылыг чорууның үлегер-чижээнге кижизидери.

Күш-ажылчы кижизидилге. Күш-ажылга медереддиг хамаарылганы хевирлеп тургузары, ажылга инициативчи болгаш бодунуң ажылчын мергежилинге чоргааралдыг болурунга кижизидери. Күш-ажылдың социалистиг корум-чүрүмүнге, социалистиг өөнүге камнаг болур чорукка кижизидери. Коллективтиг кижизидикчи ролюн бедидери. Аныяктар кижизидилгезинге даанзырыкчы эгелөөшкиниң ужур-дузазы.

Эки дажы-чаңга кижизидери болгаш коммунистиг мораль. Кижилериң медерелинде, ажы-чаңында эргиин артышкынары-биле демисел. Совет хоойлу-дүрүмү, социалистиг ниити чүрттүүлүгүн күрүмзирин хүндүлеп көөрүнге кижизидери.

ҮШКҮ- ТЕМА. СЭКП-ниң даштыкы ажыа-чорудулгазының айтырыглары.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле партияның боттандырып турар даштыкы политиказының кол угланышкынары. Янзы-бүрү ниитилел системалыг күрүнелер-биле тайбың кожа-хелбөө догуиаарының база пролетаржы интернационализмниң ленинчи принциптерин партияның доктаамал боттандырыр, байлакшыдыр турары. СЭКП ТК-ниң «Совет Эвилелиниң делегей байдалының болгаш даштыкы политиказының дугайында» апрель Пленумунуң (1975 чыл) доктаалы. Коммунистиг тургузуушкунга таарымчалыг даштыкы байдалдарны хандыгар дугайында партияның сагыш салышкыны.

Делегей социализмниң туруштарының быжыкканы. Делегейниң социалистиг системазының тургустунганы, оон күүү-шыдалының доктаамал өзүлдези — дайын сөөлүндеги хөгжүлдениң толарадыкчы фактору. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртукчу ролю — социалистиг дем каттыштырылга чүрттарының чедиишкининиң үндезини. Ол чүрттарның аразында пайыралдың, бот-боттарынга дузаламчының хогжүп турары. Варшава Керээзиниң организациязы — акы-дуңма чүрттарның даштыкы ажыл-чорудулгазын углап-шигээриниң кол төөү. Акы-дуңма чүрттарның экономикада, камгаланыр аргада чедиишкиннери, оларның быжыг эви, бир демниг хөделиишкини, тайбыныың болгаш улустарның эрге-ажыын камгалаарынга принципиалдыг болгаш чайгылыш чок чоруу —социалистиг даштыкы политиканың көскү чедиишкининиң үндезини.

Капитализмниң ниити кризизиниң амгы үе-чадада чидиглелгени. Капитализмниң экономиказының быжыг эвези, Акша-саң-хөө болгаш энергетика кризизи. Инфляцияның база ажыл чок чоруктуң өскени. Анчы демиселиниң чидиглелгени. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының демисели.

Делегейге тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш СЭКП-ниң демисели. Делегей байдалының экижип эгелөөни. «Соок дайын» политиказының буурап турары. Мурнуу-Чоон Азияга, Чоокку Чоон чүкке, Кипрге дайын одун өөрүрер, Европага айыыл чок чорук дээш Совет күрүнеңиң демисели. Хельсинкиге болган хуралдың база СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң АҚШ-тың, Францияның, Англияның, ГФР-ниң күрүне баштыныларыбиле ужуражылаларының ужур-дузазы. Тайбың кожа-хелбөө догуиаашкынының принциптериниң бадыткаттының турары.

Коммунистиг тургузуушкунга чедиишкиннер — даштыкы айтырыгларны - чедиишкиннег шиитпирлөөриниң идегелдиг үндезини. Төрөөн чүрттүң күү-шыдалын улам быжыглаары, СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган хүлөөлгелерни, планныг онаалдаларны чедиишкиннег боттандырары — совет улустарының интернационалчы улуг сорулгазы.

Үстүнде темаларга холбаштыр партия, чазактын документилерни ооренирине базз түүнел кичөөл эрттирериге арткан шактарны ажыглаар.

Күш-ажылы дээш шаңнал

Республиканың хайы-даа колхозунга, совхозунга баар болза, күскү хову ажылдары кидин түлүк чоруп турар. Бистер бо удаада Кызыл районуның «Тиилелге» совхозунуң № 2 хову бригадазының төвүнге келдивис.

Ында тракторлар, комбайнарның хөйүн эскерливис. Механизаторлар оларны хөлелдирген, механизмнерин хынап көрген, техниктиг ажаалдазын кылган турлар. Эзлчеглиг ажылче үнеринге белеткевип турары ол.

Хову бригадириңге ужуражыр херектиг келгенивисти механизаторларга чугааладывыс.

— Ам чаа-ла мээң чанымга арга-сүме берип турду, олдаа олурар эвес, амыр-дыш чок, чорук-херээ хөй кижи болгай аан—деп, күдер кара эр чугаалай-дыр.

— Бригадир сери кырында тур—деп, бирээзи немеп кагды.

Хүнге хүрере берген арыныг, чазык шырайлыг, ортумак сыныг эр сери кырындан дүже халып келгеш, бистиңбиле амыр-менди солушту. Ол болза бригадир Доржу Сааяевич Дандар болду.

Бригадирдеи ажыл-иштиг байдалын сонуургап айтырдывыс.

Совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери шыкаан тоску беш чылдың доозукчу чылының планыг онаалдаларын чедишкиниг күүсеткеш, СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш бригаданың кежигүннери кызымак ажылдап турар. Амгы үеде кол сорулга — тарааны кыска хуусаада чидириг чокка ажаап алыры. Бригада 3420 га хызыл-тас, 300 гектар сула тараан. Оон кезилдезинче сентябрь 3-те чеди комбайн киргеп. Ам ийи муң ажыг гектарны ажаап алган, бир гектардан ортумаа-биле 6 центнер дүжүттү ап турар. Комбайнерлерден Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Александр Аңгыр-оол социалистиг чарышка бирги черни алган, ол хүн нормазын 150—200 хуу күүседип келген. Бо бүгүнүң дугайын бригадириң чугаазындан билип алдывыс.

Күскү хову ажылдарын бригада комплекстиг чорудун турар. Тараазы ажааттыгган шөлдүң саваңын удур престтээш, фермаже чеңирерин организастаан. Ам 16 тоонна саваңны фермада соортуп чедиргеп. 8 «ДТ-75», 2 «К-700» күскү чер аңдарылгазыче киргеп. Бо күзүн ийи муң гектар черни чарар планыг, ону күүседип болур арга барын бригадир биске дыңнатты. Чайын 1.100 гектар курукту-рулга аңдарылгазын бригада чоруткан. Ынчангаш часкы тарылгага хереглээр шөлдү долузу-биле белеткеп алыр сорулгалыг.

Хову турлаан механизаторларның чурттаарынга, дыштанырынга таарымчалыг кылдыр кылган. Чунар-бажың хүнүңү-не ажылдап турар.

Механизаторларның күш-ажылын багай эвес организастаан. Кижи бүрүзү болунуң ажылынга харыысалгалыг, хүн нормазын күүседип турар.

Бригадада Валентин Ооржактың удуртканы партбөлүк механизаторларның ортузында политмассалыг болгаш партийжи организастыг ажылды чорудун турар. Бердинген планыг онаалдаларны күүседириче ажыл-ишчилерниң күжүн мобилизастап, оларның кижизидилгезинче хичээнгейни салып турар.

Кандыг-даа ажылдың чедишкиниг болуру удуртукчунуң билининден, мергежилинден, кижилер-биле ажылдап билириниден улуу-биле хамааржыр. Коммунист Доржу Сааяевич совхозта дуржулгалыг механизаторнуң болгаш бригадириң бирээзи. Ол 1958 чылда комсомолчу путевка-биле Бай-Тайга райондан маңаа келгеш, ажылга кежээзин, эмдырылга төлептинн коргүзе берген. Удатпаанда-ла ажыл-агыйның мурнакчы механизаторларының одуруунга кирген. Совхозтуң дирекциязы, партком болүүн механизаторну 1967 чылда бо бригаданың бригадириңге дешидип, улуг идегелди көргүскен.

Коммунист кижи болганда бердинген даалганы күүседир дээш кымымак ажылдап кирипкен. Күзел, тура-сорук турда кандыг-даа ажылды чедишкиниг кылып болур. Дандар Доржу бо хүнге чедир бригадир хүлээлгезин багай эвес күүседип турар.

Бригадир ажылдаан чылындан бээр деңдески чедишкиннерлиг болуп келген дээр болза шын эвес. Четпестердаа, чедир кылдынмаан түүлдер-даа тургулаан. Амгы үеде безин трактористер чедишпес, ону четчелээри чугула айтырыг болуп турар.

Бригадир кижиниң ажылы хөй янзы болгаш харыысалгалыг. Кол чүве — механизаторлар-биле ажыл деп түвөн бригадир билир. Ынчангаш оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар, мергежилин бедидерниче сагыыты салып турар. Техниканы долу күжү-биле бүдүрүкчүлүг ажылгаар, ону камныг эдилээр, черниң культуразын бедидер, ажылдың организациязын экижидер дээш боттуг хемчегларын Доржу Сааяевич ап келген. Оон түңнелиниде бригада совхозта дээре ажылдыг бригадаларның санына кирип турар. Чоокта чаа совхозка 40 шактыг күш-ажылчы шалыпчы эзлчегни эттиргеп. Аңаа ийиги бригаданың ажылышчилери шылгараан.

Доржу Сааяевич хөй-ниитиниң даалгазын идепкейлиг күүседип чоруур. Совхозта партия комитединиң кежигүнүне ол үш чыл улаштыр соңгуткан. Ажыл-агыйның экономиказын көвүдедиринге, ажылчы чонуң амыдырал, культуразын экижидериңге хамаарышкан болгаш өске-даа айтырыгларны шиитпирлээринге идепкейлиг киржип, бодунуң ажыл-ишчи саналдарын киирип келген. Ол ышкаш Кур-Чер көдээ Совединиң депутадына соңгуткан.

Дандар түгле эки механизатор, бригадир, идепкейлиг хөй-шитичи эвес, харын төлептиг ада, кижизидикчи. Кадайы Валентина Дандар-биле үш оолду, бир уругну өстүрүп, кижизиткен. Оларның өөредилге, кижизидилгезинче сагыш салып, школаның башкылары-биле үргүлчү харылзажып турар.

Доржу Сааяевич Дандарның күш-ажылчы намдары 1954 чылдан эгелээн. Оон бээр бо хүнге чедир бистиң кол байлаавыс—тарааны тарып, өстүрер, ажаар ажылга бодунуң бүгү күш-ажылын турасказаткан. Бо чугула херекке сеткилиниң ханызындан бердинген, ол дээш үргүлчү-ле сагыш чозап чоруур. Ынчангаш ажыл-ижи багай эвес түңнелдерлиг болуп турар.

Төлептиг механизатор эки ажылы дээш каш удаа шаңналып мактаткан. Ол «Кур болгаш куруккан черлерни шингээдип алганы дээш» болгаш Ленинчи юбилей медальдарының эдилекчизи. 1974 чылда Бүгү-эвилелдің социалистиг чарыжыңга чедип алган чедишкиннери болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрериң, күрүвеге садарын көвүдедир талазы-биле алган хүлээлгелерин күүседириңге күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруун көргүскеңи дээш Доржу Сааяевич Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезибиле 1975 чылдың эгезинде шаңнаткан. Дандар бо орденни бистиң республикада баштай алганнарның бирээзи.

Күш-ажылы дээш алган шаңналы хоочун механизаторну күш-ажылче улам сорук киирген.

Х. ТАЛ-ООЛ.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Улаштызы. Эгези № 219 «Шында»)

Сиринмаа Дасовна **Бирлей**— амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Дарый Лопсановна **Сат** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Татьяна Дажпакевна **Сат**— «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Үнүн Чыртаковна **Тюлюш** — амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Кара-кыс Халындууевна **Ховалыг** — Чадаана хоорайда өг-бүле эзди.

Раиса Ондаровна **Чотпа** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Ханды-Кара Чи-сан-за **Ша-уха** — Чадаанада вендиспансерде ажылчын.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Тамара Сояновна **Тирчин** — район эмнелгезиниң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Карамаа Чылбаковна **Баян**— «Ак-Эрик» колхозтуң колхозчузу.

Чаштыгбай Севековна **Чикей** —«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Ивановна **Увангур** — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Сояна Захаровна **Эренчин** — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

« ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Шялимаа Сонгатовна **Комбу** — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Тамара Араҗазаевна **Комбун** — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Любовь Павловна **Ховалыг**— Самагалдай суурда өг-бүле эзди.

Долума Айыжиевна **Севилбаа** —Белдир-Арыг суурда өг-бүле эзди.

Кончуваа Донгуровна **Чымба** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анна Мартемьяновна **Кочега** —Балгазын суурда өг-бүле эзди.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Торгөжип Ховалыговна **Базыр-Сады** — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ондар Торлуповна **Дагба** — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Екатерина Ивановна **Мымрина** — Балгазын суурда өг-бүле эзди.

Александра Сокпаевна **Оюн**— «Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчузу.

Майя Сайын-Белековна **Оюн** — «Коммунизмниң херели» колхозтуң колхозчузу.

(Улаштылыг).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛДҮҢ ЭВИЛЕЛИ

ВАРШАВА. Варшаваның «Урсус» деп трактор заводунуң Культура сезонунуң байырлалдыг ажыдыышкыны болган. «Урсус» завод — «Күш-ажылдың культура болгаш уран чүүл-биле эвилелиинин» программазын амыдыралга боттандырарынга идепкейлиг-биле киржип турар чурттуң улетпүрүнүң 22 улуг бүдүрүлге черлериниң бирээзи. Ол программа үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлеринге культурачырыдыышкын ажылдарын идепкейжидиринге, улам-на хөй санныг ажылчыннарны, өң ылангыя аныяктарны киириштиреринге арганы бээр.

КҮСТҮҢ БЕЛЭЭ

БУХАРЕСТ. Румынияда ногаалар болгаш кат-чимис ажаап алышкыны кидин түлүк.

Бойдустуң чаагай белектерин болбаазырадып кылырбиле база магазиннерже үзүктел чокка чорудун турар. Бо хүннерде чурттун бүгү 29 консерва заводтары долу күженишкин-биле ажылдап турар. Боттарынга алган хүлээлгелерин өзугаар консерва заводтары чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 2700 тоонна суксун чүүдлери, оон иштинде кат-чимис концентраттарын мун тоннаны болгаш 5000 тоонна кат-чимис хандыларын бүдүрүп үндүрер.

НОГАА ХООРАЙЫ

БЕРЛИН. Потсдам чоогунда Хафель хемнин шынаалызында чоокта чаа парниктерлиг бүдүн хоорайжыгаш турупкан. Республикада эң улуг ажылагыйны ында турган. Сес гектар шөлде 21 парниктерлиг блоктарны тургускан, оларның бирээзинин-не шөлү— 3.600 дөрбелчин метр.

— Бистиң ажыл-агыйывыс чурттакчы чонну бүдүн чыл иштинде чаа помидорлар, огурецтер, салат-биле хандырар ужурлуг. Бо чылын 870 тоонна чаа ногаалларны бис бүдүрүп үндүрер бис—деп, СЭТА-ның корреспондентизиниге ол ажыл-агыйның директору Ингольф Кельм чугаалаан.

СТАХАНОВЧУ ӨЗУ-БИЛЕ

УЛАН-БАТОР. Беш чылдың сөөлгү чылын хуусаа бетинде доозар дээш МАР-ның ажылышчилери чарышты улам-ка калбартканнар. Стахановшимчээшкининиң 40 чылының дугайында Моолдун профовилелдериниң Төп чөвүлелиниң доктаалынга харыы кылдыр хөй коллективтер боттарының хүлээлгелерин эде көрүп, чаа чаданы төлевилээннер. МАРда «стахановчу өзу-биле ажылдаар» деп шимчээшкин, «стахановчу күш-ажылдың цеги» деп ат алыр эрге дээш демисеп калбарган.

ЯРМАРКАНЫҢ АЛДЫН МЕДАЛЫ

ПХЕНЬЯН. КУДР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Ли Вон Иннин торгубиле класкап даараан «Ак фазан» дээр чуруу Пловдив ярмарказының алдын медалын чоокта чаа чаалап алган. Көрей уран чүүлүн чанчыл болган хевири — торгу-биле каастап даараары — чүгле республикада эвес, харын даштыкыда-даа улам улуг суралгыг болу берген.

(СЭТА).

ВЬЕТНАМ УЛУСТУҢ ДҮРҮМ ӨЗУГААР ЭРГЕЛЕРИН ДЕТКЭЭН

НЬЮ-ЙОРК. Аңаа сентябрь 20-де КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXX сессиязында, вьетнам 2 күрүнелерни —Вьетнам Демократтыг болгаш Мурнуу Вьетнам республикаларны КНО-нуң кежигүннери кылдыр хүлээп алыры дээш бадылаан. Кол Ассамблея болза Айыл чок чорук Чөвүлелиниң ВДР-ни база МВР-ни КНО-га хүлээп алырының дугайында билдириишкиннерни база катап дүрген чугаалажып шиитпирлээрин дилээн. Бо айтырыг талазы-биле резолюциязы КНО-нуң кежигүннери 60 чурттар, оларның аразында Совет Эвилели төлевилээн турган болгаш 123 бадылаашкынбиле хүлээп алган. Аңаа удур чаңгыс-даа бадылаашкын чок болган. 9 чурт, оларның аразында АКШ болгаш Израиль далгалзааннар. Резолюцияның авторлары чурттар Кол Ассамблеяның пленарлыг хуралында ийи вьетнам күрүнени хүлээп алыр дугайында айтырыгны көрүп тура, ВДР-биле МВР-ниң хөй чыддар дургузунда хосталга база национал хамаарышпас чорук, деңэрге дээш маадырлыг демисежип келгении база август 11-де оларны КНО-га хүлээп алырының дугайында дилеглерин барымдаалап көргеннер. Айыл чок чорук Чөвүлелиниң кежигүү күрүнелериниң хөй хезин ол дилегни деткээннер. Ынчалза-даа АКШ бодунуң хоруур эргезин ажыглаанызиле ол боттанмайн барган.

«Хосталга, хамаарышпас чорук, деңэрге дээш демиселге кадыг-берге болгаш ур орукту эрткен вьетнам улустуң мурнунга төөгүнүн чаа ариы ажыттынган, ол болза чурттуу тайбың байдалга тургузары болур» деп, КНО-да ВДР-ниң доктаамал хайгааракчызы Нгуен Ван Лыу КНО-нуң индирилиден чугаалаан. Агрессияга удур демиселге вьетнам улуска көргүскен улуг дузазы дээш, социалистиг чурттарга база делегейниң тайбыңга ынак бүгү күштеринге ханы өөрүп четтириишкинни илереткен. Ам вьетнам улус тайбыңны чедип алганда, Мурнуу Вьетнам болгаш Вьетнам Демократтыг республикалар КНО-нуң деп эргелиг кежигүннери болуп, делегейге тайбың, айылы чок чорук, демократия, социал дешилге база улустар аразында кады ажылдажылга дээш ажылдаарын күзеп турарлар деп, ол чугаалаан.

Маадырлыг вьетнам улус Төрээн чуртунуң хосталга болгаш хамаарышпас чоруун кадыг-дошкун, берге орукту эртин чедип алган. Ол улустуң маадырлыг чоруунуң мурнунга бүгү дешилгелиг кижи төрелгетен мөгейин турар деп, КНО-да ССРЭ-ниң доктаамал төлээлекчизи Я. А. Малик чугаалаан. Совет Эвилели интернационализминиң принциптеринге шынчы болгаш, вьетнам улус-биле кадыг-дошкун тулчуушкунуң чылдарында-даа, тиилелгениң өөрүшкүлүг күннеринде-даа, тайбың тургузуушкунуңа үезинде-даа кезээде кады боор турганын демдеглевишаан, ВДР болгаш МВР КНО-нуң Уставында хүлээлгелерин херек кырында Динь Батхи вьетнам улустуң хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселин деткин турган бүгү чурттарга улуг өөрүп четтириишкинин илереткен. Ам вьетнам улус тайбыңны чедип алганда, Мурнуу Вьетнам болгаш Вьетнам Демократтыг республикалар КНО-нуң деп эргелиг кежигүннери болуп, делегейге тайбың, айылы чок чорук, демократия, социал дешилге база улустар аразында кады ажылдажылга дээш ажылдаарын күзеп турарлар деп, ол чугаалаан.

Маадырлыг вьетнам улус Төрээн чуртунуң хосталга болгаш хамаарышпас чоруун кадыг-дошкун, берге орукту эртин чедип алган. Ол улустуң маадырлыг чоруунуң мурнунга бүгү дешилгелиг кижи төрелгетен мөгейин турар деп, КНО-да ССРЭ-ниң доктаамал төлээлекчизи Я. А. Малик чугаалаан. Совет Эвилели интернационализминиң принциптеринге шынчы болгаш, вьетнам улус-биле кадыг-дошкун тулчуушкунуң чылдарында-даа, тиилелгениң өөрүшкүлүг күннеринде-даа, тайбың тургузуушкунуңа үезинде-даа кезээде кады боор турганын демдеглевишаан, ВДР болгаш МВР КНО-нуң Уставында хүлээлгелерин херек кырында хүлээп ап чыдлар дээрзин көргүскеннер деп, совет төлээлекчи демдеглээн.

Я. А. Малик залга адыш часкаашкыны боор турда, ВДР-ни болгаш МВР-ни КНО-нуң кежигүннериниге хүлээп алыры улустар аразында харылзаларга чаагай салдарын чедирер дээрзин илереткен.

А. ВОРОНИН, Ю. КОРНИЛОВ, Г. ШИШКИН.

П К П Т К-н ы ң Политкомиссиязының медеглели

ЛИССАБОН. (СЭТА). Амгы үениң байдалдарында кандыгдаа чазактың политиказы революстуг чорудулганың эргеажыныга, социализмниң талазынче хөгжүп турар чаа демократтыг Португалияның тудуушкунунуң эрге-ажыктарынга кайы хире таарыжып турары-биле чедишкиниг боор болур. Ол дугайын сентябрь 20-де Португалияның Коммунистиг партиязының ТК-ның Политкомиссиязының ында парлап үндүрген медеглелинде айыткан. Чуртта амгы шериг-политиктиг байдалдың үезинде барын үзелдиг күштериң чазаан тургузарының айылы турун кээп болур турганын өөрения көргеш, чазакты турсузар талазы-биле чаа премьер-министр Пиньейру ди Азевединиң хүженишкиннерин ПКП деткээн деп, медеглелде демдеглээн.

Амгы байдалларда коалистиг чазакты тургузары болдунмас дээрзин билгеш, Компартия бодунуң кежигүннериниге чазактың министрлери болгаш күрүне секретарылары кылдыр, албан өзузу-биле аңаа ПКПни төлээлевейн аңаа киржирип чөпшээрээн.

Чазактың мурнунда турун турар сорулгаларның: контрреволюстуг ажылга удур демиселжири, бүгү национал девискээрге демократтыг корум-чуруму камгалаары, үлетпүрүү национализастаары болгаш аграр реформазы ышкаш ындыг революстуг чаалап алмышкынларны быжыглаарының улуг ужур-дузалыын Компартия онзалап демдеглээн.

Чуртта революстуг чорудулганың хөгжүдезинге сонуургалдыг политиктиг күштериң салларынга чаа чазактың составы ындыг-ла чоок эвес деп, ПКП санап турар. Революстуг чорудулганың хөгжүдезинге ажыы-биле удурланып, ажыл-чорудулгазы реакцияның ажыл-чорудулгазы-биле холужуп турар улус-демократтыг партияның кежигүннериниң чазакта киржип турарын Компартия шүүмүүлелдиг көрүп турар.

Ынчалза-даа Коммунистиг партия иниитизи-биле чазактың азы кандыг-даа министерстволуң, ону кымның удуртып турарындан хамаан чокка бүгүле хүлээп алган эки хемчегларын үүлдүгүнүн көөр болгаш чазактың дугурушкан иниитилер платформазының программалыг үүлдүрүн үрей боттандырып турар кандыг-даа хөделишкиннерге кажан-даа удурланыр апарар деп медеглелде айыткан.

СОВЕТ-ИРАК КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

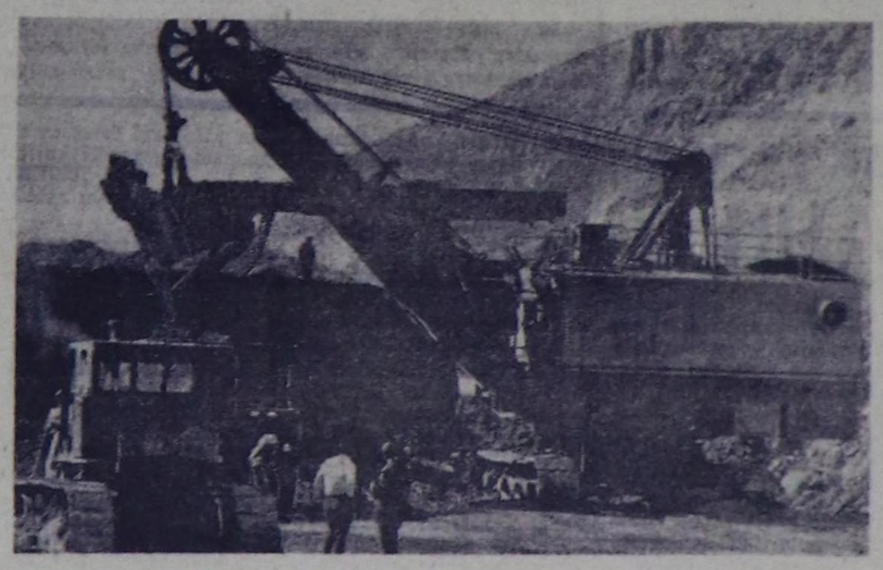

ССРЭ биле Иракның аразында найыралдың болгаш кады ажыдажылганың чаңчыл болган харылзаалары туруп турар. Совет Эвилели национал экономиканы хөгжүдеринге, техниктиг болгаш ажылчын кадрларны белетиззеринге аныяк республикага дузалап турар. Оон дузаламчызыбиле чуртта демир-оруктарны, үлетпүр бүдүрүлге черлерин тутнан, нефть тыварының болгаш нефть болбаазырадып кылының национал үлетпүрүн тургузуп турар.

Амгы үеде Совет Эвилелиниң дузазыбиле Иракта Тартар хөлден Евфрат хемге чедир улуг таарыштырылга каналын тудар талазы-биле ажыл чедишкиниг чорун турар. Секундада 1100 кубометр сугну эрттирер барын 40 километр узун канал үеллэшкиннерни болдурбас болгаш чоок чыдар черлерниң суггарылгазын эллэн экижидер. Каналдың тудугжулары 60 миллион кубометр черни казар болгаш 3 миллион кубометр довуракты бөле төгөрлер.

ЧУРУКТА: Тартар-Евфрат каналының тудуунда совет техника.

В. ШУСТОВТУҢ фотозу.

ПОРТУГАЛИЯДА БАЙДАЛ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Парлалганын дыңнатканы-биле алырга, политиктиг партиялар биле чурттун шериг удуртукчуларының аразында ам болур деп турар 30 ажыг күрүне секретарларын томуйлаарының талазы-биле чугаалажыышкыннар херек кырында доолулган. Олар чазактың составынга база кирер болгаш оон ажылынга дорт киржирлер. Күрсекретарларның аразында, чазактың министрлериниң аразында ышкаш, коммунистиг, социалистиг болгаш улус-демократтыг партияларның кежигүннери, ЧКШ-ден офицерлер болгаш када-даа хамаарышпастар база бар болур.

Сентябрь 21-де Казабрешке (Алентежу можу) көдээ ажылагый кооперативинге митингиге португал Компартияның Чингине секретары Алваро Кунял чүве чугаалаан, революстуг чаалап алышкыннарны камгалаар дээш демиселди уламчылаарының эргежок чугулазын айыткан. Ажылчы чоннар боттарының демиселибиле помещиктерниң чер эдилелдерин долузу-биле болгаш шуут чок кылырын магадылаар, чурттун көдээ ажыл-агыйын социализмниң ужуче эде тургузарынга орукту ажыдар ужурлуг деп, ол чугаалаан.

Аграр реформазын кылырының эргежок чугулазын социалистиг партияның удуртукчулары база хүлээп көрүп турар. Ажылчын чонварның бежеге болган митингизинге кедее ажыл-агыйның болгаш балык ажыл-агыйының министри социалист Лопеш Кардозу «бир эвес 6-гы түр чазактың үезинде аграр реформазын соксай бээр деп бодап турар болза, улуг чер эзлекчилери чазын турарлар» деп медеглээн.

Ченсектиг күштерде «Каттышкан солдаттарның» шимчээшкини хөгжүп турар болгаш быжыгып турар, ында оон удуртукчуларының медеглээни-биле алырга, революстуг хөөннүг солдаттар, сержантылар болгаш офицерлер киржип турар.

Өске талазында, реакциялыг кижилер чурттакчы чонну коргударының кампаниязын эгелээрин орадаажып турар. Сөөлгү хүннерде чурттун эллэн каш хоорайларында чеңгээлиг улуг эвес беш бомбаларның болгаш частыр түүлдерниң частыышкыннары болган. Өлүрткен кижилер чок болган, ынчалза-даа чамдык черлерде эллэн улуг материалдыг когаралды чедирген.

Күчүлээшкиниң ол үүлгедиглери дээш харыысалганы эн-не барыын үеелдиг организациялардың талазында турар фашистиг хөлезиленикчи идеттер чүктөөр ужурлуг деп, «Секулу» солун бижээн.

ХООЙЛУ-ДҮРҮМ ЧОК ӨЗУ-ЧУРУМ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Фашистиг үймээн сөөлүнде ийи чыл болганда Чили болза кара-туразында болгаш хоойлудүрүм чок чорук тергиидеп турар чурт боор арткан. Чилиде амгы байдалды «Нью-Йорк Таймс» солунуң көргүскен үүлүнде ынчаар түнеп турар.

Тудун хоругдаашкын болгаш хоругдаттырганнарны хилинчектээри амгы үеде хүн бүрүнүң практиказы болу берген деп, солун демдеглээн. Албан өзузунуң сан-түңү-биле алырга безин кара-бажыңларда болгаш кеземче лагерьлеринде беш мундан эвээш эвес кижилерни тудуп хоругдаан. Эргилде болганының соонда түттүрүп хоругдаттырган бир мун политиктиг хоругдаттырганнарның садым-чолу ам-даа билдинмес. Эрге-чагыргалар оларның амгы үеде кайда турарының дугайында «кандыг-даа медээлер чок» деп бадыткап турар. Медээлер алган бөлүктерини-биле алырга, олар шуптузу өлүртүп каан.

Ажыл чок чоруктуң дүрген өзүлдезинге, бүдүрүлгени монополизастаарынга болгаш продукция бүдүрүп үндүреринин кызырлырынга чедирген шериг өзу-чурумунуң экономиктиг политиказын «Нью-Йорк Таймс» шүүмүүлээн. Бо чылын чилижилерниң өрулгазы 1970 чыл-биле деңнээрге 40 хууга кызырлыр. «Ол статистика чили ажылчын аңгыга бодунуң бүдүн салгалының иштинде көрүп көрбээни ядаралдың ындыг деннелинге чедирери ол бөлүр» деп, солун демдеглээн.

Башкарыкчы хунтага удурланыышкынның өзүп турарын «Нью-Йорк Таймс» демдеглээн. Баштайгы үеде үймээнчилерни бүрүү-биле деткип турганнар безин шериг кижилерниң өзу-чурумунга таарымчалын илередип турар апарган деп, ол солун бижээн.

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Тайбыны чедип алыры дээш кады ажылдажылганын Чили комитеди фашистиг шериг хунтазының боттандырын турары истеп сүрүүшкүннерни болгаш шаажылалдарны бүрүү шаңкан. Янзы-бүрү шажыннарның төлээлекчилери киржип турар составтыг комитеттки медеглели «Оцпиьон» деп аргентин солун парлаан.

Чилиде көргүүшкүнүн байдалын тургуспушаан, шериг өзу-чурум массалыг тудун хоругдаашкынның политиказын уламчылап турар деп, ол медеглелде айыткан. Чүгле сентябрьның баштайгы чартыында чуртка 95 кижини кара-бажыңаан. Августа Чилиге чүс ажыг тудун хоругдаашкыннарны база кылган. Ол туттурун хоругдаттырганнарның салымчолу билдинмес. Оларның аразында турун турар өзу-чурумга таарышпазын илереткен чилижилер, оларның төрелдери болгаш эш-ооруу бар.

Тунисте

1956 чылда тунис улус политиктиг хамаарышпас чоруун чедип алган. А 1957 чылда Тунис — республика кылдыр чарлаттынган. Тунис Республиканың чазаа эрткен үениң колониалдыг салгалын узуткан база чурттуң бүгү талалыг хөгжүлдезин чедип алыр талазы-биле политиктиг угланышкынны алган. Национал хамаарышпас чоруктуң экономиктиг дөзүн быжыглаар дээш, Тунистиң чазаа кайызынга-даа ажыктыг харылзааларны социалистиг дем-каттыштырылгазының чурттары-биле болгаш Совет Эвилели-биле тудун турар.

ЧУРУКТА: Кассеб хемде совет материалларны болгаш техниканы ажыглавышаан, совет специалистерниң киржилгези-биле туткан плотина.

Ю. АБРАМОЧКИННИҢ фотозу.

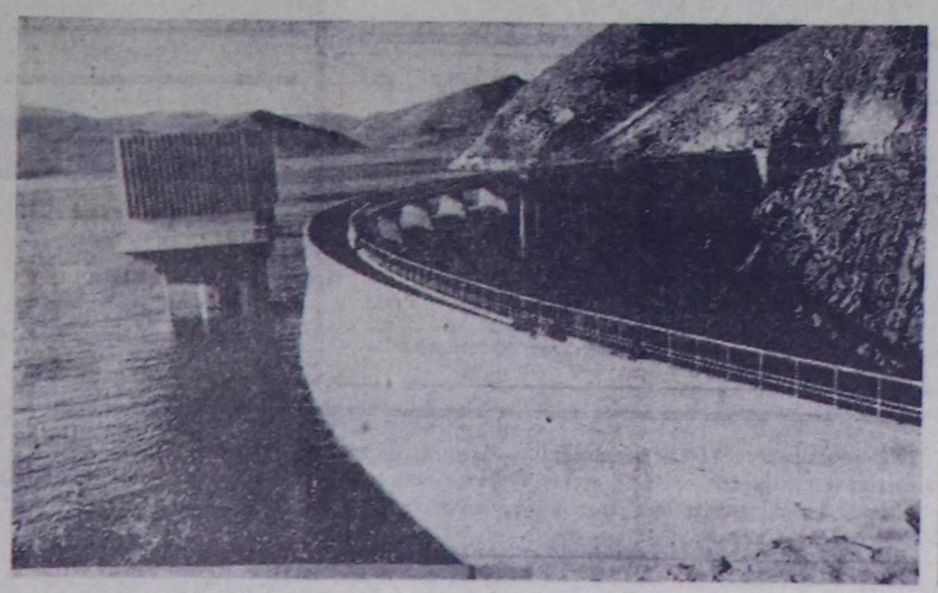

РСФСР-НИҢ АВТОНОМНУГ РЕСПУБЛИКАЛАРЫНДА

ПРОФЕССИЯЗЫ: ШИНЧЭЭЧИ-ЭМЧИ

Томскиниң медицина институдунда медикобиологил салбыры ажыттынган. Алды чыл болгаш амгы бирги курсчулар эмчи-биофизиктиң, эмчи-биохимиктиң дипломнарын алыр.

* * *

ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң өредилге черлериниң Кол эргелелиниң начальниги профессор Ю. Ф. Исаков ол дыңнадыгны мынчалдыр тайылбырлаан:

— Мурнунда турбаан специалистер сөөлгу чылдарда медицинага кээп турар апарган. Чижээ, медицина биофизиказының, биохимияның болгаш кибернетиканың талазы-биле ажылдап турар шинчээчи-эмчилерниң ынчалдыр чугаалап турарым ол.

Томск институду чуртта чаа профильдиң эмчилерин белеткээр ийиги дээди өредилге чери болу берген. Он ийи чыл мурнунда делегейге баштайгыларның бирээзи шак ындыг факультетти Москваның Н. И. Пирогов аттыг медицина институдунга тургускан турган.

Келир үениң эмчи-шинчээчилери янзы-бүрү эртемнерниң белдиринге ажылдаар апаар. Ынчангаш оларның профессияларынга таарыштыр бойдус болгаш чазыг чок үүлдер эртемнериниң чамдык белүктерин база оларга башкылап турар. Специалистер белеткээриниң калбааның дугайын кафедраларның аттарын барымдаалап-даа чугаалап болур. Москваның медицина институдунуң медикобиология факультединде клиниктиг болгаш эксперименталдыг хирургияның, иммуногенетиканың, молекулярлыг фармакологияның болгаш радиобиологияның, дээди математиканың медицина кибернетиказының, эксперименталдыг болгаш теоретиктиг физиканың болгаш өске-даа эртемнерниң кафедралары алыылдап турар.

Чаа профильдиг медиктери академиктиг эртемшинчилел албан черлеринге, клиникаларга, медицинаның дээди өредилге черлериниң кафедраларынга ажылдаар. Олар шинчилелдериниң принципиалдыг чаа аргаларын ажыглап тургаш, эртем талазы-биле чаа үүлдерни дилеп тып болурлар. Ындыг специалистер улам хөй негеттинер.

Москваның дээди өредилге чериниң дуржулгазын болгаш чаңчылын ажыглавышаан, Томскиниң медицина институду Сибирьниң клиникаларынга болгаш улуг эмнелгелеринге ажылдаар эмчи-биологтарны белеткээр.

(СЭТА).

ЭРИККЕ ЧЕТКЕН ПОЛИКЛИНИКА

Томскиниң медицина институдунуң эртемденнериниң болгаш ВЛКСМ-ниң Томск обкомунуң инициативазын ёзугаар тургускан эжиндирип чоруур поликлиника бо чылгы эжиндириишкин үезинде Обь кавызының эң ырак суурларындан бээр чораан. Бүгү-ле кол тускай эртемнерниң эмчилери-биле ол поликлиниканың штадын четчелээн. Оларның аразында — доцентилер, медицина эртемнериниң кандидаттары, аспирантылар, кафедраларның кеску специалистери бар. Теплоходтуң бортунга эргежок чугула медицина аппаратуразы, биохимия лабораториязы чораан.

Ыаш-үлетпүр ажылагыйларының ажылчыннарынга, нефтичилерге, суурларның чурттакчыларынга профилактиктиг өөрүлдени специалистер эрттирип, кадык камгалалының чер-чер органнарынга практиктиг дузаны чедирген. Медицинаның чаа-чаа чедиишкиннериниң дугайында лекцияларны эмнелгелерге болгаш медпунктуларга номчаан.

Бо дээрге Томскиниң эмчилериниң баштайгы «кадыкшыл рейизи» эвес-тир. Областың кадык камгалал органнары оларның дуржулгазын өөренип көрген болгаш үүлдүг деп айыткан.

К. МИРОШНИЧЕНКО,
СЭТА-ның корр.
ТОМСК.

ЧУРТТАЛГАНЫҢ ЧАА ХООРАЙЖЫГАЖЫНЫҢ ОВУР-ХЕВИРИ

Карелияда Петрозаводск хоорайның Куковка деп булуңунга туттунар ажылчын хоорайжыгаштың овур-хевири аажок чараш болур, аңаа барыкла бежен муң ажыг кижи чурттаарын төлевилээн. Ол чаа тудугларны ийи үүс бежен гектар шөлге кылыр, амгы үеде ол черни аштап, суг, каализация, телефон болгаш өскедаа үүлдериниң кээр черлерин белеткеп, чаа кварталче кирер оруктарны кылып турар. Сонгу чүк чоогунуң байдалыбиле алырга аңаа тудугларны шалыпкын чоруткаш, беш чыл дургузунда доозарын шинтирлээн.

Ол чаа тудугларның төлевилелиниң авторлары «Карелгражданпроект» институдунуң архитекторлары чаа Куковканы алды микрорайонга хуваап кылган. Оларның кайызыгаадаа 5-тен 16 хаат чедир чуртталга бажыңнарын боттарының школаларын, уруглар садтарын, амыдырал-хандырылга бүдүрүлгелерин тудар. Микрорайонларга ногаан үнүштерни хаат-хаат кылдыр тарып олуртуру-биле оларга даашнымээн эвээш болур.

Тудуг шөлүнүң төвүнге библиотекалыг Культура ордузун, кинотеатрны болгаш хөй-ниитн албан черлериниң чамдык бажыңнарын тудар, оларның хевир шинчизи аажок чараш болур. А ооң чурумалдыг бедик черинге спортчу төптү тургузар.

Чаа Куковкага кээп чурттаарларга бүгү талалыг таарымчалыг байдаллар тургустунар. Бажыңнарны төлевилеп планнааны аажок эптиг, каналары бедик, өрээлдери болгаш кухнязы, коридору делгем, мебельдерин белеткеп каач. Шеверлел ажылдарын кылырыга амгы үениң эң эки тудуг материалдарын ажыглаар.

Чаа Куковкага баштайгы чурттакчыларны келир чылынна хүлээп ап эгелей бээр.

Н. МИЛОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Петрозаводск.

КАТ-ЧИМИС ЧЫЫЛДАЗЫ

Дагестанның виноград шөлдеринде хүнге быжар чимистериниң дүжүү чаагай болган. Ону республиканың бүгү черлериниң аажап ап эгелээн. Виноградты болбаазырадып кылыры эрткен чылдыныга болаарга бир неделя хире эрте эгелээн.

Чамдык ажыл-агыйлар виноград бүдүрер талазы-биле беш чыл планын күүсеткениниң дугайын рапорттаткан. Чижээ, Дербиск районунуң Алиев аттыг совхозта дүжүттү пландан ажыр ажаап ап эгелээн. Планга немей 10 муң тонна чимисти белеткээн. Бо ажыл-агый республикада эң бедик дүжүттү, бир гектардан-на 150 центнер чимисти ажаап алган.

Дагестан дээрге чурттуң виноград бүдүрер хоочун черлериниң бирээзи. РСФСР-де виноград чимизи белеткээриниң үштүң бир кезиниң ооп алыр. Бо чылын оон 200 муң тоннадан хөй чимис каттарып ап болур.

В. РАТЕНКОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Махачкала.

УДМУРД ГРАММАТИКАНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

«Удмурд дылдың баштайгы эртем грамматиказының» номун бо автономнуг республиканың школачылары болгаш башкылары ажыглап эгелээн. Ол болза ооң юбилейин таварыштыр кылган ном болур. Бо ном дээрге 1775 чылда Петербургка Россий Академиязының үндүргени «Вот дылдың грамматиказынга хамаарыштыр чогаадыглар» номунуң шуут-ла хоолгазы болур.

Удмурд үжүк-бижиктиң төөгүзүн оон эгелеп болур турган. Ынчалзажок чон барык шуптузу бижик билбес болгаш хаанныг чазактың талазындан удмурд улусту кадыг-дошкун дарлап турган шазидагы үеде ынчаарда ол үүгле библиотрафтыг ном кылдыр кончуг хонар парлаттынган. Баштайгы удмурд грамматиканың 200 чылын бистиң хүшеривисте ону автономнуг республикада улустуң культуразының өзүлдезинин чайыналчак өөрүлдези кылдыр демдеглеп турар. Ол болуушкунга холбаштыр удмурд дылдың талазы-биле педагогиктиг номчулгаларны болгаш эртем-теоретиктиг конференцияларны, өөреникчилериниң эң эки чогаадыг бижииринге конкурстарны, ном делгелгелерин эрттирип турар.

Амгы үеде республикада үүгле «Удмуртия» деп ном үндүрер чер ийи миллион тираждыг янзы-бүрү номнарны үндүрүп турар. Оларның кезик хирезин автономнуг республиканың аныяк номчукчулары ажыглаар.

Ю. КЕДРОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Ижевск.

УЛУСЧУ МАСТЕРЛЕРНИҢ САЛГАКЧЫЛАРЫ

Тыва автономнуг республиканың дээди болгаш ортумак өредилге черлериниң аразындан Кызылдың уран үүл училищезин улусчу уран-шевер мастерлерни белеткээринче эңне баштай кирген. Училищениң ол салбырына бо чылын кирген ооллар, кыстар чонар-даштан янзы-бүрү үүлдер чазап кылырының уран аргазынга өөренирлер.

Тыва чонар-даштан янзы-бүрү үүлдер, эдилеллер чазап кылыры бүрүнгу үеден бээр тывылган. Улусчу бо бүрүнгу уран үүл ада-нелериндеп уругларынче, салгалдардан салгалдарже дамчып келген. Ынчангаш чижээ, амгы үеде Бай-Тайга районунуң Кызыл-Даг суурда чурттакчыларның ийи кижиниң бирээзи-ле ажылдап хостуг үезин чонар-даш чонарынга ажыглап турар. Чымчак чонар-даштан шевер мастерлер маңнадып олурар аңтыг кижиниң азы Тываның дериг амытаннарының, аң араатаннарының уран-чараш овур-хевирин чазап кылып турар.

Тываның чонар-даш чазаар мастерлериниң кылган ажылдарын зона болгаш Бүгү-эвилел база делегей делгелгелериндеп көрүп болур. Чонга сураглыг бөлүк тыва мастерлер: Х. Тойбу-Хаа, Р. Арачаа, Х. Мижит-Доржу, Б. Байынды РСФСР-ниң И. Репин аттыг Күрүне шаңналын алганнар.

Уран үүл училищезинге чаа салбырының ажыттынганы чонар-даштан янзы-бүрү уран чараш үүлдер кылырынга оон-оон ооллар, кыстарны өөредир, улусчу ол уран үүлдү улам ынай хөгжүдер арганы бээр.

В. ЖИЛЯКОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

ДАГЛЫГ ОСЕТИЯДА ГАЗ

Бурунгу Осетияның Кадгарон суурунуң тараажыларының бажыңнарында газтың ак-көк оттары чалбыышталып турар апарган. Ол болза республикада чиик үнелиг бойдус газын кирген, хөй чурттакчылыг 80-ку суур болур.

Бажыңларга газты киргеин кедээ амыдыралдың бир карын сорулгазы — одалга айтырыгы шинтирлээриге дузалаан. Амгы үеде ыраккы одарларда малчыннар турлаанга безин примусту газ-биле солаан.

Автономнуг республиканың газ ажыл-агыйының ажылдакчылары СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр шалыпчы эвлечге киргеш, беш чылдың оналдаларын хуусаа бетинде күүседирин орадлажып турарлар. Бо чылдың үүгле сес айларында безин газ дамчыдар он-он километр хоорзалар шөйген болгаш үш муң хире кедээ бажыңларны газчыткан. Ол болза көрдүгеен пландан дыка хөй боон турар. Чыл төнчүзүнге кедээ бажыңларга ам-даа ийи муң хире газ плиталарын салыр.

Ольгинское — Чакола аразының газ дамчыдылгазының чаа шугумун тударының төлевилели белеткеттинген. Ону ажыглалга киирери-биле Чаа Батакоюрт, Дар-Кок, Брут суурларга, Чыланыг станцияга ак-көк от чедип келир. Оңгу беш чылдың баштайгы чылдарында Сонгу Осетияның чурттакчылыг бүгү черелериниг газты киирерин бүрүн доозарын планнап турар.

Т. ЕФИМОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
Орджоникидзе.

КИНО ТЫРТТЫРЫП ТУРАР

ЛИТВА ССР. Литваның киностудиязында Джек Лондоннуң чогаалын ёзугаар «Смок Белью» деп өңнүг, үш сериялыг уран-чечен фильмни тырттырып турар. Сураглыг америк чогаалчының төрүттүнгенинден бээр үүс чыл болганына ол лентаны турасказткан.

Фильмниң тургузукчузу Раймондас Выбалас.

Музыказы аныяк композитор В. Ганелиннии. Смок Белыонуң ролюн Таганкада Москваның шии болгаш комедия театрының артизи В. Смехов күүседип турар, Малыштың ролюн Вильнюстуң актёру Г. Гирдвайнис ойнаан.

ЧУРУКТА: «Смок Белью» деп фильмден үзүндү.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Шынның» материалдарының изи-биле

ЧААГАЙЖЫДЫЛГА

Май 14-те үнген солунга И. Лопсаңның «Кижи бүрүзү сагыш салза» деп шүгүмчүлелдиг үүлү үнген. Найысылал Кызылдың чаагайжыдылгазында четпестерни—чамдык кудумчуларда тарып олурткан ыыштарны, чечектерни үрегдеп турарын, Доңмас-Сугну боктадырып, чүдедип турарын ында айыткан.

Бистиң бижиивиске Кызыл хоорайның күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы В. А. Парунинниң харылаанны болза:

Хоорайны чаагайжыдар талазы-биле планны март айда тургускаш, аңаа бүгү организациялар, өөредилге черлери, үлетүр, бүдүрүлге черлери киржирин көрген бис. Бо чазын чурттакчыларның күжүбиле дыка хөй ыыштарны тарып олурткан. Доңмас-Сугда улус хууда гаражтар тудуп турар. Ооң тудуу доостурга ол девискээрни аштап арыглаарын, ногаанчыдарын планда көрген.

КҮЗЕНЧИГ ААЛЧЫ

Кижи бүрүзү бодунга таарышкан, чаңчыккан ажылынган адырлар хөөнү чогу ышкаш, А. Т. Чочаанчык почтачы ажылынга база-ла ол хире хандыккан. Почтачылаарын аңаа сактырга берге өвес ышкаш: солуннарны, журналдарны, чагаа бижикти эелеринге чедирери хлааданчыг чү деп, ырак черлерже аттаныпкай, орук аайы-биле машинага олурупкай кылдыр чамдык кижилерниң бодаары шын эвес.

Ак Тажы-Тоннуговичиниң харылап турары «Тоора-Хем» совхозтуң Бедий иви фермазынга хамаарыштыр чамдык чижектерни айтыр бодадым. Шыырак чарыны шилип, ыяк хүнезинненип алыр. Орук узун болгаш берге. Май бири салбырдан ук ферманы үүгле төвүнге чедир безин 200 километр, а кандыг арт-сын эртпес, чаъс-боранга таарышпас дээр.

Чаглактаныг чылыгар, одагланыг чемненир, а дангаар эртен база-ла узун оруу улажыг эгелээр. Алызындан анчы уктуг Ак ирей ол бергелерге торулбас, чонунга ёзулуг-ла бараан болукчу почтачы. Бедий фермазының ивижилери ооң ажылын мактаар, ону хүндүлээр болгаш оларның кезээде күзенчиг аалчызы.

Ферманың коллективи парлалга чагыдылгазынга бөтидепкейлиг, өреге бүрүзүнде «Шын», «Тываның аныяктары» база өске-даа солуннар болгаш журналдар бар. Бо талазы-биле хоочун почтачы Ак Тажы-Тоннугович Чочаанчыктың организакчы болгаш угаадыкчы ажылы демдеглексенчиг.

К. ХЕРТЕК.

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

Тываның хөгжүм-шии театрынга театр коллективиниң, республиканың болгаш Кызылдың хөй-ниитизиниң РСФСР-ниң улустуң болгаш РСФСР-ниң алдарлыг артистери деп хүндүлүг аттарны театрның хоочун артистери К. Н. Мунзукка, Н. Ө. Өлзей-оолга тыпсырынга турасказткан байырлыг хуралы болган. Хуралды театрның директору Н. К. Тава-Самбу ажыткаш, СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржакка сос берген.

Д. К. Ооржак СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан бедик аттарны тывыскан артистерге база театр коллективинге байыр чедиргеш, чаа сезонда коллектив СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг үткүүр дээш шудургу ажылдаарын, актержу челишкиннерлиг болуруун күүсеш, РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң өөрүүзүнүдеп РСФСР-ниң улустуң артизи деп хүндүлүг аттың шызылга бижиин Кара-кыс Намзатовна Мунзукка, РСФСР-ниң алдарлыг артизи деп хүндүлүг аттың шызылга бижиин Николай Өскеевич Өлзей-оолга тывыскан.

Хүндүлүг аттарны алган артистер К. Н. Мунзук, Н. Ө. Өлзей-оол театрының, тыва уран үүлдүң сайзыралы дээш чонга ам-даа соксаал чок бараан болуруун аазап, чогаадыкчы ажыл-ижин бедик үнелээн дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка үүрктиң хамыыдан өөрүп четтиргенин илеткеннер.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

ЭРТКЕН ВЕКТЕРНИҢ ЧЕР АЖЫЛЫ

Амгы үеде полба деп үүл деп үүвени билир кижи ховар боор. Ол ындыг болур-даа: амгы үениң кызыл-тазының тывылган өгбези полба ам бисте көзүлбес-даа. Чер ажылының эрте-бурунгу эгезинде ону бурунгу египетчилер, гректер, римчилер өстүрүп чораан.

Эрте-бурунгу бо тараа үнүжүнден ССРЭ-ниң мурнуу-барының үүгүнүн культурлуг үнүштериниң даш вектен ортаа вектерге чедир төөгүзү эгелээн, ону Молдав ССР-ниң Эртемнер академиязының ботаника садының эртем ажылдакчызы, биология эртемнериниң кандидады З. В. Янушевич шинчилеп тургускан.

Ол эртем ажылынга чурттуң эң-не эрте-бурунгу чер ажылдыг районнарының бирээзи—Днестр биле Прут хемнериниң аразынга бистиң өгбелеривистиң өстүрүп чораанны тараанын, бобының, виноградтың чимистиг культураларның чээрби ажыг хевирлериниң «намдарын» бижээн.

Эрткен үүс чылдарның чер ажылының төөгүзүн катап тургузуп шинчилээринге археологтуг ажыдыышкыннар дузалаан. З. В. Янушевич Молдавияның болгаш Украинаның археологтуг үүс хире турасказлдарының материалдарын шинчилеп өөренирге, бистин эравыска чедир алдыгы-бешки муң чылдарда маңаа тыптып келген калбак пленка хевирлиг кызыл-тас баштайгы культурлуг үнүш болган. Ол крайларга чурттап турган эрте-бурунгу кижилер кызыл-тас үрезиниг арбайдан кадык хайындырып, а сөөлүнде тывылган пленкалыг калбак кызыл-тас-биле аттар чемгерип турган.

«Неолиттен ортаа вектерге чедир ССРЭ-ниң мурнуу-барының үүгүнүн культурлуг үнүштери» деп эртем ажылын келир чылын Академияның ном үндүрер чери тускай ном кылдыр үндүрер.

Р. ХОМЕНКО,
(СЭТА-ның корр.).
Кишинев.

«ЛАСИТЕ», «ВЕЛДЗЕ» БОЛГАШ ӨСКЕЛЕР

Эрги Ригада «Ласите» («Дамды») деп кафе ажыттынган. Эрги шагның хевири-биле дерээн, аң кештерин болгаш эрткен вектерниң оък-чепсээн аскан ханаларлыг кафеде амданыг кофени, тускай аттыг печеньени белеткеп турар. Риганың магалыг бальзамын кудуп бээр «Велдзе» деп мороженое кафезинде ийи залдың аразында хоорайның бурунгу быжыг ханазы бар, маңаа келгеш шаандагы Рига-биле таныжын, дараазында залга дыштанып, өөрүүер-биле хөөрежин болур сидер.

Күрүнеиң архитектура-төөгү турасказлы кылдыр чарлаан эрги Риганы чурттуп бүгү булуңнарындан, даштыкыдан туристер сонуургап турар. Үнелиг архитектура турасказлдарын чазартып, бичии кафелерни, барларны, магазинчигештерни ажыдып турар. Сөөлгү чылдарда Домск хүрээлериниң районунда безин он ажыг дыштаныр черлерни ажыткан.

И. ПЛОТКЕ,
(СЭТА-ның корр.).
Рига.

ДУСТАН БҮТКЕН ОРДУ

Бо орду хөй үүс чылдарда турган. Эргиниң өске турасказлдарынга бодаарга, бо орду ие үревейн, а харын каастан турар. Ол кайгамчыктыг тудугнуң чогаадыкчызы—бойдус ону тударынга чем дузун ажыглаан.

«Ордунун» залдары Таджикистанның Кулябек областында Ходжа-Мумин деп дус дааныг иштинде. Үүс-үүс чылдарда улуг дустарны чүп эзилдирип турган суг баштары чамдык черлерде 500 метр хире бедөөш, илчирбелиг галереяларны болдурган. Үстүнде боду бүткен «сонгалардан» кирген хүн хереллериниг ак харлыг ханалар, эриктери кристалл дустарлыг хөлдер, янзы-бүрү өңнүг сталактиттер—баганалар магалыг-ла чараш көрүштүг.

Ходжа-Мумин даанда дыка хөй 3,6 миллиард тонна хире чем дузу бар.

Л. ЧИГРИН,
(СЭТА-ның корр.).
Душанбе.

ТЕАТР КААСТАЛГАЗЫНЫҢ МУЗЕЙИ

Кострома областа Щелыковода А. Н. Островскийниң турлаанның девискээринде чангыс музей бар. Ону Бүгү-россияның театр ниитилелиниң литература-театр музейи деп адаар. Ооң кол девискээрин эелеп турар экспонаттар бистиң чуртувустуң театрларынга Островскийниң чогаалдарындан шиилерниң каасталга-дерилгезинин уран үүлү-биле хөлбашкан.

Мында үүгле чурук эскиздерин эвес, макеттерни база чыгган. Бүгү залды сес секторларга чарган. Сектор бүрүзү—совет эрге-чагырга үезинде Островскийниң бижээн сес шиилериндеп тургускан чурукту көргүзүү болур. Оларның аразында 1926 чылда Москваның улуг театрының тургусканы «Изиг чүрек» деп шиидеп Хлыновтуң турлаанын булуну бар, 52 чыл бурунгаар Революция театрынга В. Э. Мейерхольдуң тургусканы «Олчалыг чер» деп шиидеп бир көргүзүүнүң чуруу бар.

В. ПАШИН,
(СЭТА-ның корр.).
Кострома.

БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫЧАЛАП ТУР

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1969 чылдың август 20-деги доктаалын ёзугаар Кызылдың башкы институдунда белеткел салбыры ажылдап турар. Орта үндезин националдыг аныяктарны 1976 чылда институттуң физика-математика болгаш педагогика факультеттеринге өөренип кирери-биле белеткээр. Белеткел салбырынга доосхан ортумак эртемниг, бүдүрүлге, колхоз, совхозтарның бир чылдан эвээш эвес үе ажыл стажтыг мурнакчыларын, шериг албанындан халашканнарны хүлээп алыр. Белеткел салбырынга өөренир аныяктарны бүдүрүлгениң, тудуг, транспорт, харылзаа организацияларының, колхоз, совхозтарның удуртукчулары партия, комсомол, профэвилел организацияларының сүмелээни-биле шилип чорудар. Өөренирин күүзүннерни бүдүрүлге хуралдарынга, ажылчыннарның, колхозчуларның, хөй-ниити хуралдарынга чугаалажып, өөредип чоруткаының дугайында бижикти бээр.

Белеткел салбырынга кирерлер билдириишкин-биле кады өөредип чоруткан дугайында бижиин, ортумак эртем доосхан документизин (бодун), характеристиканы, 3х4 см хемчээлдиг 6 фото-чурукту, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазын, күш-ажыл дептериниң хоолгазын, чурттап турган чериниң база өг-бүлезиниң дугайында шынзылгаларны дужаар.

Өөренир хуусаазы 7 ай. Белеткел салбырының дыңнакчыларынга бирги курстуң студентилеринге дег хемчээлдиг стипендия төлээр, чурттаар чер-биле хандырар. Белеткел салбыры 1975 ч. декабрь 1-де ажылдап эгелээр. Билдириишкиннерни 1975 ч. ноябрь 25-ке чедир хүлээп алыр.

Билдириишкин чорудар адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 34, башкы институду, белеткел салбыры.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—«Профессиялар дугаймында чугаа». (Кан кылыларның эптекчилери).
9.55—Бакунуң Ю. Гагарин аттыг Пионерлер ордузунуң уругларының боттывынгыр уран үүл киржикчилериниң концерти. Өңнүг.
10.35—Делегейниң болгаш Европаның аар атлетикага чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт ортузундан дамчыдылга. Өңнүг.
11.20—Уругларга фильм. «Далай дувунде хоорайның дилекчилери». Уран-чечен өңнүг фильм.
12.30—Киножурнал.
12.40—«Хөглүг үннер». Өңнүг.
12.55—«Эртемденге сос». Өңнүг.
13.10—«Триллион киловаттшак дээш». Чурттуң энергетиказының улуг тудугларының болгаш электростанцияларының телекыйгызы.
13.40—В. Суглобов—«Хуу хеерээ». Телешиниң баштайгы көргүзүлгези. Өңнүг.
15.00—«Эртем—бөгүн».
15.30—«Документалдыг экран». Дамчыдылганы шүлүкчү Р. Рождественский эрттирер.
16.45—Делегейниң болгаш Европаның аар атлетикага чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт ортузундан дамчыдылга. Өңнүг.
17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер (орус дылга).
18.10—Телемедээлер.
18.25—«Азияның төвүнде». Дамчыдылга.
19.05—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.10—В. Суглобов — «Хуу хеерээ». Телешиниң баштайгы көргүзүлгези. Өңнүг.
20.30—«Эртем—бөгүн».
21.00—«Документалдыг экран». Дамчыдылганы шүлүкчү Р. Рождественский эрттирер.
22.15—Делегейниң болгаш Европаның аар атлетикага чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт ортузундан дамчыдылга. Өңнүг.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аязыр, дымырадып чаар. Сонгу-барын чүк угланнышкынныг хаттың дүргеин секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураза дагларга 4—9, өскелеринге 11—16 градус чылыг болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, чагбас. Хаттың дүргеин секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураза 11—13 градус чылыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 24-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Винниету — Инчу-Чунуң оглу» (2 серия) 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Робинзон Крузонуң амыдыралы болгаш кайгамчык ужуралдары» 9.10, 11.00, 12.50, 14.40, 16.30, 18.20, «Боскресенье» (2 серия) 20.10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Кобра» операция» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Сибирьжи ирей» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кедээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 221.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01227.